

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Jenny Ek

Organiserad brottslighet och
vapen
- en studie av det grova
vapenbrottet

Examensarbete
30 högskolepoäng

Handledare: Per Ole Träskman

Straffrätt

VT 2012

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	4
FÖRKORTNINGAR	5
1 INLEDNING	6
1.1 Problemformulering och syfte	7
1.2 Metod och material	7
1.3 Teori	8
1.4 Disposition och avgränsning	10
2 ORGANISERAD BROTTSLIGHET	11
2.1 Vad menas med organiserad brottslighet och organiserad brottslig sammanslutning	11
2.2 Organiserad brottslighet i Sverige	12
2.3 Kampen mot organiserad brottslighet	14
3 ILLEGALA VAPEN I SVERIGE	16
4 VAPENLAGEN: EN ÖVERSIKT	17
4.1 Vapeninnehav regleras	17
4.2 Vapenlagen införs	17
4.3 Grovt vapenbrott	18
4.3.1 Livsfarliga vapen utan lagligt användningsområde	18
4.3.2 Innehav av en större mängd vapen	19
4.4 Analys av lagtext och förarbeten	19
5 PRAXIS GÄLLANDE KLASSIFICERING AV VAPENBROTT	20
5.1 Rättsfallsundersökning av mål från Skåne och Blekinge	20
5.1.1 Mål avgjorda vid Malmö tingsrätt	20
5.1.2 Mål avgjorda vid Hovrätten över Skåne och Blekinge	21
5.1.3 Analys av rättsfallsundersökningen	22

5.2	Åklagarmyndighetens RättsPm 2007:5	23
5.2.1	Resultat från undersökningen	23
5.2.2	Analys av Åklagarmyndighetens RättsPm	23
5.3	Fallstudier: två mål med anknytning till organiserad brottslighet	24
5.3.1	RH 2001:74	24
5.3.2	Hovrätten för Västra Sveriges dom i mål B 2899-10	25
5.3.3	Analys av fallstudierna	25
5.4	Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11	26
5.4.1	Tingsrättens dom	26
5.4.2	Hovrättens dom	26
5.4.3	Grunderna för Riksåklagarens överklagande av målet till HD	27
5.4.4	Analys av Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11	28
5.5	Analys av praxis	29
6	RÄTTSLÄGET I DANMARK	31
6.1	Våbenloven	31
6.2	Innehav under särskilt skärpande omständigheter	31
6.3	Innehav under särskilt skärpande omständigheter på offentliga platser flyttas till Straffeloven	32
6.4	Alla innehav under särskilt skärpande omständigheter flyttas till Straffeloven	33
6.5	Komparativ jämförelse mellan dansk och svensk rätt	35
7	NY LAGSTIFTNING	37
7.1	Ds 2010:6 Vissa frågor om vapenlagen	37
7.2	Prop. 2011/12:109 Vissa åtgärder mot illegala vapen	38
7.3	Beredning, omröstning och beslut i riksdagen	40
7.4	Analys av lagförslaget	40
8	SÄRSKILD VIKT VID VEM SOM INNEHAFT SKJUTVAPNET	42
8.1	Generella krav för nykriminalisering	42
8.2	Straffteorier	43
8.2.1	Allmänprevention	44
8.2.1.1	Allmänt	44
8.2.1.2	Allmänpreventiva teoriers brottspreventiva verkan	45
8.3	Analys	46

9 SVÅRIGHETER MED ATT INFÖRA ATT ANKNYTNING TILL ORGANISERAD BROTTSLIGHET SKA UTGÖRA EN FÖRSVÅRANDE OMSTÄNDIGHET	47
9.1 Legalitetsprincipen	47
9.1.1 Vad innebär legalitetsprincipen	47
9.1.2 Analys	48
9.2 Föreningsfrihet	49
9.2.1 Den positiva föreningsrättens innebörd	49
9.2.2 Begränsningar av föreningsfriheten	50
9.2.2.1 SOU 1991:75 Organiserad rasism	50
9.2.2.2 SOU 2000:88 Organiserad brottslighet m.m.	51
9.2.3 Analys	52
10 UTGJORT LED I EN BROTTSLIGHET SOM UTÖVATS I ORGANISERAD FORM	53
10.1 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB	53
10.2 I enlighet med legalitetsprincipen	54
10.3 Strider inte mot föreningsfriheten	54
10.4 Analys	54
11 DISKUSSION OCH SLUTSATS	56
11.1 Inledande diskussion	56
11.2 Straffteoretisk diskussion	57
11.3 Legalitet och föreningsfrihet	58
11.4 Offensiv/preventionistisk straffrätt	59
11.5 Grovt brott om innehav utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form	61
11.6 Slutsats	62
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	64
Offentligt tryck	64
Svenskt offentligt tryck	64
Danskt offentligt tryck	65
Litteratur	65
Artiklar	66
Övriga tidningsartiklar	67
Övriga tryckta källor	67

Övriga källor	68
Lagrum	69
Svensk lagstiftning	69
Dansk lagstiftning	69
Övrig lagstiftning	69
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	70

Summary

During 2011-2012 a row of violent shootings took place in Sweden which lead the government to present a bill proposing to change the legislation concerning firearms. During this process there were suggestions as to make the bill strike harder against possessions of firearms by individuals associated with organized crime as firearms are common amongst those living criminal lives and because the demands of firearms in these environments often is linked to criminal gangs.

In the Swedish statute concerning firearms, Vapenlagen, the aggravated crime is a possession of firearms under circumstances that can lead to a suspicion that the firearm will be used to commit other crimes. In legislative history and established practice circumstances such as the possession of life-threatening guns, possession of a quantitative number of guns and possession of a gun in a public place has constituted such circumstances leading to a verdict for an aggravated crime. Lately, judgments from the courts of first instance have been accused of not being uniform, which can be a threat to the rule of law.

The new bill proposed, as a means of strengthening the uniformity of judgments and making more possessions being considered as aggravated crimes, to introduce those circumstances already mentioned in legislative history and established practice in the text of law. The bill thus proposes to codify circumstances already in use in the classification of these crimes. But this new bill will not infer that more possessions will be considered as aggravated crimes as it will not change the legal position. This paper instead suggests that, to have more possessions be considered as aggravated, new circumstances will have to be introduced. One circumstance can compose that the possession of a firearm might constitute an aggravated crime when the person is associated with organized crime.

Such a criminalization must however fulfill some general demands: it has to be seen as legitimate and be effective to attain its purpose. It also has to be in line with the principle of legality and the freedom of association. To comply with these demands this paper suggests that a better solution is to propose a circumstance stating that special attention should be placed at whether or not the possession is part of a criminality exercised in an organized form when contemplating if a possession should be an aggravated crime. This formulation should be in compliance with the above stated demands, as it places the emphasis not on the association with organized crime but on whether or not the individual actually has participated in criminal acts.

Sammanfattning

En rad uppmärksammade skjutningar i bland annat Malmö ledde under våren 2012 till en ökad opinion för att den befintliga vapenlagstiftningen behövde skärpas, speciellt vad gäller innehav av vapen där innehavaren har en anknytning till organiserad brottslighet. Att äga eller inneha ett skjutvapen beskrivs som en del av en kriminell livsstil och efterfrågan på skjutvapen kan till stor del tillskrivas de kriminella gäng som utgör den organiserade brottsligheten.

Det grova vapenbrottet regleras idag i 9 kap. 1 § andra stycket Vapenlagen och utpekas i förarbeten som innehav av skjutvapen under *former som medför att skjutvapnet kan befaras komma till brottslig användning*. I förarbeten och praxis beskrivs omständigheter som talar för detta vara innehav av livsfarliga vapen utan lagligt användningsområde, innehav av en större mängd vapen samt om skjutvapnet har medförts på allmän plats. Praxis från tingsrätterna har dock anklagats för att inte vara enhetlig, vilket är ett rättssäkerhetsproblem.

Som en reaktion på skjutningarna och de efterföljande offentliga diskussionerna lade regeringen under våren fram en ny proposition som syftade till att klargöra vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömning av huruvida skjutvapnet kan befaras komma till brottslig användning. Lagförslaget ska därigenom bidra till en enhetlig rättstillämpning samt till att fler innehav bedöms som grova brott. I propositionen föreslås att i lagtext införa att särskild vikt ska läggas vid huruvida det är fråga om livsfarliga vapen, hur många vapen det har rört sig om samt huruvida vapnet har innehafts på en allmän plats, i ett fordon på allmän plats eller inom ett skolområde. Lagförslaget kodifierar alltså de omständigheter som redan finns i förarbeten samt i praxis. Frågan är dock om denna lagändring kommer innebära att fler innehav bedöms som grova då lagändringen inte innebär en ändring av rättsläget, utan endast bidrar till ett klargörande av detta. För att få fler innehav att bli bedömda som grova har föreslagits att ytterligare en omständighet införs nämligen att anknytning till organiserad brottslighet ska konstituera en sådan omständighet som ska beaktas särskilt vid klassificeringen.

En sådan nykriminalisering måste uppfylla några generella krav. Handlingen måste ha ett straffvärde och nykriminaliseringen ska vara effektiv för att uppnå syftet med lagändringen. Att införa anknytning till organiserad brottslighet som försvårande omständighet vid klassificeringen av vapenbrott dock inte i enlighet med legalitetsprincipen då begreppen *anknytning* samt *organiserad brottslighet* är svåra att definiera. Lagändringen skulle även strida mot rätten till föreningsfrihet då den skulle innebära att vissa innehav straffas hårdare än andra baserat på den tilltalades anknytning till en viss grupp eller förening, en gärning som i sig saknar straffvärde.

Ett annat förslag på en faktor som kan införas i lagtext istället för *anknytning till organiserad brottslighet* är en omständighet som liknar den försvårande omständigheten vid straffmätning i 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB. Omständigheten skulle innebära att särskild vikt lades vid innehav som utgör led i en brottslighet som bedrivs i organiserad form. Denna skulle vara i enlighet med legalitetsprincipen och rätten till föreningsfrihet samtidigt som den genom att bidra till en enhetlig rättstillämpning skulle kunna öka antalet innehav som bedöms som grova.

Förord

Jag vill först och främst tacka min handledare Per Ole Träskman för värdefulla synpunkter på allt mellan vapen och fotnoter.

Jag vill även tacka min familj som alltid står beredda att hjälpa. Främst Ellen, jurist, syster men framförallt vän.

Jag vill i synnerhet tacka Eric, inte bara för att han faktiskt läste igenom detta arbete tre gånger, utan för all kärlek, stöd och uppmuntran.

Till sist vill jag tacka mina fantastiska vänner. Tänk att det kunde bli så rätt.

Förkortningar

AD
BrB
BRÅ
Ds
HD
NJA
prop.
RB
RF
RH
SOU
SÖ

ÅM

Arbetsdomstolen
Brottsbalken (SFS 1962:700)
Brottsförebyggande rådet
Departementsserien
Högsta Domstolen
Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning 1
Proposition
Rättegångsbalken (SFS 1942:740)
Regeringsformen (SFS 1974:152)
Rättsfall från hovrätterna
Statens offentliga utredningar
Sveriges Internationella
Överenskommelser
Åklagarmyndigheten

1 Inledning

Under 2011 och 2012 ledde flera uppmärksammade skjutningar i bland annat Malmö till en ökad debatt kring kriminella gängs användande av vapen samt en ökad opinion för att den befintliga vapenlagstiftningen behöver skärpas. Ett exempel på detta var en ledare i Dagens Nyheter den 5 januari 2012 som beskrev hur de kriminella gäng som under de senaste åren fått ett fotfäste i Malmö sprider rädsla och våld omkring sig vilket kan leda till ett minskat förtroende för rättssamhället. En skärpt vapenlagstiftning var enligt Dagens Nyheter en viktig del av polisens möjligheter för att kunna stävja våldet. En sådan skärpning skulle dels kunna strypa antalet vapen som finns i omlopp, dels säkerställa att de individer som är svåra att fälla för andra, grövre brott kan åtalas för vapenbrott och genom fällande domar få tillbringa tid i fängelse.¹

Dessa förhållanden bidrog till att regeringen under våren 2012 lade fram ett lagförslag om ändringar i Vapenlagen. Lagförslaget syftade enligt justitieminister Beatrice Ask till att det skulle bli enklare för domstolarna att döma tilltalade för grova vapenbrott.² Samtidigt överklagade Riksåklagaren ett mål från Hovrätten för Nedre Norrland där en man med anknytningar till den kriminella motorcykelklubben Outlaws dömdes för vapenbrott av normalgraden för innehav av en revolver och ett gevär. Riksåklagaren ansåg att bland annat mannens medlemskap i Outlaws talade för att det borde vara fråga om ett grovt vapenbrott.³ Båda initiativen bemöttes positivt i en artikel från Göteborgsposten den 19 januari 2012 där Sven Alhbin, biträdande chef för länskriminalpolisen i Västra Götaland, uttalade att polisen välkomnar alla försök att skärpa vapenlagstiftningen. Angående överklagandet av målet från Hovrätten för Nedre Norrland till Högsta Domstolen uttalade kammaråklagare Stina Lundqvist i Göteborg att hon välkomnade en prövning där Högsta Domstolen slår fast gränsdragningen mellan vapenbrott och grovt vapenbrott. Enligt artikeln är hon en av flera åklagare som tidigare kritiserat de svenska domstolarna för att döma ut för låga straff för vapenbrott kopplade till personer inom grov organiserad brottslighet.⁴

Frågan har även diskuterats i riksdagen där de flesta av riksdagspartierna var positiva till en skärpning av vapenlagstiftningen. Vid en debatt initierad av Socialdemokraterna den 17 februari 2012 annonserade justitieminister Beatrice Ask (M) det ovan nämnda lagförslaget som skulle innebära att betydligt fler vapenbrott rubriceras som grova och då leda till fängelse.⁵ Johan Linander (C) instämde i att det lagstiftningsmässigt behövs en skärpt lagstiftning även om detta inte är en lösning på problemet med de illegala vapnen. Enligt Linander är den som står beredd att mörda inte speciellt rädd

¹ Ledare, "Färre vapen, färre brott?", *Dagens Nyheter*.

² Palmkvist, "Lagförslag mot vapenbrott sågas", *Sydsvenskan*.

³ Överklagan av Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11, ÅM 2012/0051, s. 7.

⁴ Hedlund, "Ohämmat inflöde av vapen", *Göteborgsposten*.

⁵ Riksdagens snabbprotokoll 2011/12:72: Den organiserade brottsligheten.

att dömas för vapenbrott.⁶ Lena Olsson (V) uttryckte att det verkade som att de flesta av partierna var överens om att det behövdes en skärpt lagstiftning. Maria Ferm (Mp) uttryckte dock att debatten var alltför ensidigt fokuserad på att just skärpa vapenlagstiftningen, vilket enligt Miljöpartiet är en naiv lösning för att komma åt användningen av illegala vapen. Enligt Ferm leder inte hårdare straff till att människor avskräcks från att begå brott.⁷

Ovan beskrivna händelser visar på en vilja bland flera olika aktörer att skärpa vapenlagstiftningen genom att fler innehav ska kunna räknas som grova brott. Framförallt Åklagarmyndigheten verkar även driva att innehav begångna av personer med anknytning till den organiserade brottsligheten ska innebära grova brott och därmed också strängare straff.

1.1 Problemformulering och syfte

Baserat på den situation som ovan beskrivits är problemformuleringen som följer: Hur bör klassificeringen av vapenbrott ske i kontexten av organiserad brottslighet?

Problemformuleringen är i sin tur uppdelad i flera mindre frågeställningar för att på lämpligast sätt redogöra för ett svar. Dessa är som följer:

- Hur ser rättsläget för klassificering av vapenbrott ut för tillfället?
- Kommer detta rättsläge ändras med den nya proposition som regeringen lade fram till riksdagen under våren?
- Bör anknytning till organiserad brottslighet verka i försvårande riktning vid bedömning av huruvida ett vapeninnehav betraktas som grovt?
- Vilka svårigheter kan finnas med att införa en sådan bestämmelse?

Syftet med arbetet är att formulera ett svar på frågan huruvida ett innehav av skjutvapen bör klassas som grovt om den tilltalade kan anses tillhöra den organiserade brottsligheten eller om det finns andra sätt som fler innehav inom dessa kretsar kan klassificeras som grova brott utan att strida mot rättssäkerheten eller mot föreningsfriheten. Syftet är vidare att redogöra för huruvida en sådan lösning är en effektiv metod för att uppnå ändamålet med denna lagändring: att minska förekomsten av illegala vapen i samhället samt minska användningen av dessa för fortsatt brottslighet.

1.2 Metod och material

Arbetet är skrivet genom rättsvetenskaplig metod⁸ och bygger i stora delar på de traditionella rättskällorna, det vill säga lagtext, lagtextförarbeten, praxis och doktrin. I viss utsträckning har även andra källor använts. Kriminologisk litteratur har nyttjats för den beskrivning av organiserad

⁶ Riksdagens snabbprotokoll 2011/12:72: Den organiserade brottsligheten.

⁷ Riksdagens snabbprotokoll 2011/12:72: Den organiserade brottsligheten.

⁸ Sandgren, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, s. 39.

brottslighet samt för att beskriva de straffteorier som diskuteras. Vidare har rapporter från olika aktörer använts för att få information om olika faktorer kopplade till illegala vapen och brottsprevention. Slutligen har källor så som tidningsartiklar och information från olika hemsidor använts för att belysa den aktuella debatten kring vapenlagstiftningen.

Vid undersökningen av hur det gällande rättsläget ser ut rörande klassificering av vapenbrott har tonvikten legat på den bedömning som sker i praxis då doktrin på området inte är omfattande. För att komplettera bilden som framförs av publicerade rättsfall och från Åklagarmyndigheten, har en rättsfallsundersökning av mål från Malmö tingsrätt och Hovrätten över Skåne och Blekinge genomförts. Vilka mål som ansågs vara relevanta baserades på kriterierna:

- åtal gällande grovt vapenbrott
- innehav där vapnet påträffats utan att det faktiskt använts till brottslig verksamhet, till exempel rån eller utpressning
- dom ska ha fallit under perioden 2007-2011.

Vad gäller mål från Hovrätten över Skåne och Blekinge gick undersökningen till så att relevanta mål valdes ut medelst en genomgång av en lista på alla brottmål där dom fallit under 2007-2011. Vad gäller mål från Malmö tingsrätt valdes dessa ut av ansvarig arkivarie, baserat på ovan redovisade kriterier.

De rättsfall som presenteras i undersökningen av praxis har analyserats kvalitativt genom att studera vilka bedömningar domstolen gjort vad rör klassificeringen av vapenbrott. Fokus har legat på de omständigheter som är relevanta för klassificeringen och därför innehåller arbetet inte utförliga presentationer av rättsfallen.

Vidare genomfördes i komparativt syfte en studie av den danska vapenlagstiftningen som huvudsakligen utgick från lagtext och förarbeten. Dansk rätt valdes för att denna i artiklar ofta framhålls som en möjlig inspiration för en svensk lagändring på området.⁹ Detta då den danska lagstiftningen är relativt sträng samt skärptes ytterligare efter en rad uppmärksammade uppgörelser mellan kriminella gäng i Köpenhamnsområdet, en situation som påminner om den debatt som nu förs i Sverige.¹⁰

1.3 Teori

Samhällsförändringar har under århundradena lett till nya idéer och teorier om hur samhället och lagarna bör vara konstruerade. Utvecklingen har gått från en utgångspunkt där straff sågs som en hämnd för begångna gärningar till en utgångspunkt där lagarna främst är till för att styra individers beteende och skador på samhället ska undvikas i möjligaste mån utan att

⁹ Palmkvist, "Lagförslag mot vapenbrott sågas", *Sydsvenskan*.

¹⁰ Sagsforløb 2008/1 LF 211, p. 1.1.

individer utsätts för större kränkningar än vad som är nödvändigt. Detta synsätt kallas idag för den klassiska straffrätten.¹¹ Två teoretiker förknippas med de idéer som skapade grunden för den klassiska straffrätten: Cesare Beccaria och Jeremy Bentham.¹²

Beccaria var starkt influerad av den franska rationalismen och humanismen och hävdade att straffet för ett brott måste vara relaterat till den skada på samhället som brottet orsakar. Han hävdade också att straffets enda syfte bör vara att förebygga nya brott samt att anklagade och dömda måste behandlas värdigt och humant.¹³

Bentham introducerade synen på människan som en *homo economicus*; en människa som befriats från fördomar, vidskepelse och hindrande traditioner är kompetent att själv bedöma vad som ligger i hennes intresse. Utifrån denna syn utvecklade Bentham en teori om motivation. Enligt Bentham styrs våra beteenden av vår strävan efter *pleasure* och undvikande av *pain*. Denna syn på motivation kan användas av rättsväsendet för att styra individen, då den rationella människan kopplar ihop *pleasure* föranlett av ett brott med straffets *pain* och undviker därmed att begå brott om *pain* överstiger det *pleasure* som individen får ut av att begå brott.¹⁴

Beccaria och Benthams idéer influerar teorin om *rational choice*, som är en modern variant av den klassiska straffrättens idéer kring brottslingars motivation. Enligt teorin är människan rationell och fattar sina beslut om att begå brott genom en avvägning utifrån de fördelar som brottet innebär och de nackdelar det kan föra med sig. Enligt teorin kan alltså en brottsreduktion åstadkommas genom åtgärder som ökar de svårigheter och risker som ett brott kan medföra.¹⁵

Motsatsen till teorin om *rational choice* kallas determinism. Denna teori förklarar att händelseförlopp och människors beslut helt och hållet orsakas av sedan tidigare existerande förhållanden. Den fria viljan är alltså begränsad av individens biologiska och psykologiska status, levnadsförhållanden samt förhållanden i samhället i stort.¹⁶ Att vissa individer begår brott ses därför inte som ett utslag av en helt fri vilja, utan denna fria vilja är påverkad och influerad av till exempel levnadsförhållanden eller individens psykologiska status.

Dessa två teorier, *rational choice* och determinism, har sedan dess tillkomst konkurrerat med varandra om påverkan över strafflagstiftningens syn på brottslighetens orsaker och inverkan.¹⁷ Idestrukturerna kring *rational choice* och determinism kommer att utgöra en teoretisk bakgrund till denna

¹¹ Sarnecki, *Introduktion till kriminologi*, s. 47.

¹² Sarnecki, *Introduktion till kriminologi*, s. 47.

¹³ Sarnecki, *Introduktion till kriminologi*, s. 40-47.

¹⁴ Sarnecki, *Introduktion till kriminologi*, s. 41-47.

¹⁵ Sarnecki, *Introduktion till kriminologi*, s. 43f.

¹⁶ Sarnecki, *Introduktion till kriminologi*, s. 44ff.

¹⁷ Sarnecki, *Introduktion till kriminologi*, s. 48.

uppsats, som i stora delar behandlar olika metoder gällande brottsprevention samt hur lagförslag rörande vapenbrott bör utformas enligt olika straffteorier.

1.4 Disposition och avgränsning

Arbetets inledande del behandlar först organiserad brottslighet: vad är det, finns det i Sverige och hur ser kampen mot denna typ av brottslighet ut? Denna beskrivning är en viktig del för att skapa en bakgrundsbild av hur de kriminella gängen ser ut samt hur de opererar. Delen fortsätter sedan med en beskrivning av illegala skjutvapen i Sverige samt dess koppling till den organiserade brottsligheten innan den avslutas med en rättsutredning av hur det grova vapenbrottet är konstruerat, med fokus på praxis. I denna del ingår även i komparativt syfte en studie av den danska vapenlagstiftningen.

Arbetets andra del beskriver den nya proposition med lagändringsförslag för det grova vapenbrottet som regeringen lade fram under våren: vad innebär den samt hur kommer rättsläget att förändras om och när denna träder i kraft? Sedan redogörs för ett förslag om att införa en omständighet i lagtexten som ska innebära att anknytning till organiserad brottslighet ska verka i försvårande riktning när ett vapeninnehav ska klassificeras. Denna del fortsätter med en redogörelse för de krav som ställs på en nykriminalisering samt diskuterar kring dess eventuella effekt genom stöd i olika straffteorier. Denna andra del avslutas med en redogörelse samt diskussion kring denna föreslagna lagändrings kompatibilitet med legalitetsprincipen och föreningsfriheten samt för fram ett nytt förslag till lagändring vilken är i enlighet med dessa.

Arbetet avslutas med diskussion och slutsatser.

En stor del av debatten kring hur vapenlagstiftningen bör ändras har handlat om att skärpa straffskalorna. Då denna fråga precis har blivit fokus för en ny utredning¹⁸, har arbetet bortsett från denna fråga och istället fokuserat på att endast behandla klassificeringen av vapenbrott. Arbetet har vidare i huvudsak fokuserat på innehav av skjutvapen, och inte överlåtelse eller utlåning av dessa, även om många av redogörelserna samt diskussionerna har bäring även för dessa vapenbrott.

I arbetet har begreppen organiserad brottslig sammanslutning samt kriminella gäng använts omväxlande för att beskriva grupperingarna som står bakom den organiserade brottsligheten. Om ett kriminellt gäng inte skulle uppfylla alla kriterier för en organiserad brottslig sammanslutning, visar forskning att de har potential att inom en snar framtid genom naturlig utveckling kunna komma att räknas som en organiserad brottslig sammanslutning.¹⁹

¹⁸ Kommittédirektiv 2012:19, s. 1. Resultatet av övervägandena ska redovisas senast den 31 januari 2013.

¹⁹ Jmf. Grennan mfl., *Organized crime*, s. 15.

2 Organiserad brottslighet

2.1 Vad menas med organiserad brottslighet och organiserad brottslig sammanslutning

Det existerar inte en allmänt vedertagen definition av begreppet organiserad brottslighet. De definitioner som finns ser olika ut och förändras med tiden och beroende på sammanhang.²⁰ Enligt SOU 2000:88, *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m.*, avses dock vanligen med begreppet ”brottslighet som är omfattande, välorganiserad och fortlöpande och som begås i eller av organisationer eller sammanslutningar av personer som inte är helt tillfälliga”.²¹ I en skrivelse från regeringen definierades organiserad brottslighet som en mer ”sofistikerad och systemhotande brottslighet”. En sådan brottslighet skulle enligt regeringen kunna vara så livskraftigt organiserad och styrd att den skulle kunna ställa sig utanför samhället och hota den demokratiska och legala ordningen.²²

BRÅ har utifrån forskning om svenska förhållanden arbetat fram en beskrivning av organiserad brottslighet där tre faktorer lyfts fram:

1. Det rör sig om en nätverksbaserad vinstinriktad brottslig verksamhet i projektform där gärningspersonerna har vilja och förmåga att skydda och underlätta brottsligheten genom otillåten påverkan (trakasserier, hot, våld och korruption)
2. Inom ”projekten”, som avlöser varandra, finns en arbetsordning och flexibilitet som innebär att medarbetare går in och ut ur projekten.
3. Verksamheten bedrivs som regel diskret, men kan ibland ta sig uttryck i synliga gäng med utmanande beteende, symboler och maktanspråk.²³

Det är enligt denna beskrivning inte de faktiska brott som nätverket ägnar sig åt som är det avgörande för att det ska röra sig om organiserad brottslighet. Det avgörande är hur brottsligheten begås. Ett viktigt problem är vidare inte den mängd brott som gängen utför utan att det finns en mytbildning kring dem och deras vilja att skapa svårigheter i samhället. Deras verksamhet och agerande resulterar i att den vanliga medborgaren ifrågasätter samhällets förmåga att upprätthålla lag och ordning. Dessa gäng kan sägas vara systemhotande då de utmanar samhället dels med sitt beteende, dels genom att samhället har svårt att bemöta deras handlingsätt vilket skapar ett ifrågasättande hos medborgarna kring huruvida rättssamhället verkligen fungerar.²⁴

²⁰ SOU 2000:88, s. 57f.

²¹ SOU 2000:88, s. 58.

²² Regeringens skrivelse 1996/97:171, s. 5.

²³ BRÅ, Idéskrift nr 18, s. 34.

²⁴ BRÅ, Idéskrift nr 18, s. 36.

Europeiska rådet antog i december 1998 en gemensam åtgärd om att göra deltagande i en kriminell organisation inom Europeiska Unionens medlemsstater till ett brott. Denna innehåller en definition av vad som i åtgärden ska avses med en kriminell organisation:

I denna gemensamma åtgärd avses med kriminell organisation en strukturerad sammanslutning, inrättad för en begränsad tid av mer än två personer som handlar i samförstånd för att begå brott som bestraffas med frihetsberövande eller en frihetsberövande säkerhetsåtgärd på upp till minst fyra år eller ett strängare straff oavsett om brotten är ett mål i sig själv eller ett medel att erhålla materiella fördelar och i förekommande fall ett sätt att otillbörligt påverka offentliga myndigheters verksamhet.²⁵

Genom att införa denna definition i artikel 1 i den gemensamma åtgärden avsåg Europeiska Rådet att göra en mer precis avgränsning av tillämpningsområdet för den gemensamma åtgärden och definitionen kan därför anses vara en form av legaldefinition av begreppet kriminell organisation.²⁶

Även FN har utformat en definition av organiserad brottslig sammanslutning. I *Förenta Nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet*, som ratificerades av Sverige den 1 april 2004, beskrivs en organiserad brottslig sammanslutning som:

en strukturerad sammanslutning bestående av tre eller flera personer, som finns under en viss tid och som handlar i samförstånd i syfte att begå ett eller flera grova brott eller överträdelser som är straffbelagda i enlighet med denna konvention för att, direkt eller indirekt, uppnå ekonomisk eller annan materiell vinning.²⁷

Sammanfattningsvis kan konstateras att det som regel med organiserad brottslighet menas en omfattande verksamhet bedriven i nätverk med ett gemensamt mål, låt vara materiell vinning eller av annan typ, samt att denna vinning uppnås med hjälp av brottslig verksamhet av ett eller annat slag. Verksamheten bedrivs av strukturerade sammanslutningar bestående av två eller flera personer som handlar i samförstånd. De olika definitionerna är dock utarbetade av olika aktörer och tar sikte på olika situationer, vilket kan medföra att de är lämpliga att använda i alla situationer.

2.2 Organiserad brottslighet i Sverige

I slutet av 1990-talet beskrev regeringen i en skrivelse till riksdagen att organiserad brottslighet inte har ett speciellt starkt fäste i Sverige. Detta kunde tillskrivas flera faktorer som ofta samverkar. En faktor är att Sverige har ett geografiskt ogynnsamt läge för denna typ av brottslighet. Vidare har vi en liten befolkning samt få stora städer, vilket leder till att det är lättare för rättsväsendet att kontrollera brottslig verksamhet. I Sverige finns det även rättsliga och demokratiska förvaltningsprinciper där offentlighetsprincipen

²⁵ Artikel 1, EGT 98/L 351/01.

²⁶ SOU 2000:88, s. 63.

²⁷ Artikel 2, SÖ 2004:21.

möjliggör kontroll av den allmänna verksamheten, vilket motverkar korruption. Slutligen finns i det svenska samhället en grundläggande respekt för rättsordningen och demokratin.²⁸

Detta innebär inte att det inte existerar organiserad brottslighet inom de svenska gränserna. Det förekommer dels begränsad brottslig verksamhet med internationella kopplingar av organisationer som har bas och verksamhet i Sverige, dels brottslighet organiserad av organisationer som har sin huvudsakliga bas utanför Sverige.²⁹ Verksamheter som dessa grupperingar oftast sysslar med är narkotikabrottslighet, penningtvätt, människosmuggling eller alkohol- och tobakssmuggling.³⁰ Några av de kriminella grupperingarna i Sverige ägnar sig uteslutande åt en brottslig aktivitet, till exempel tobakssmuggling. De flesta ägnar sig dock åt en mängd olika verksamheter inom det kriminella spektrat och trenden är att fler och fler grupper ägnar sig åt fler verksamheter och verkar inom de områden där vinsten är som störst i förhållande till risken.³¹

På frågan varför organiserad brottslighet har utvecklats i Sverige trots att det inte föreligger lämpliga förutsättningar finns det två svar. Det första är att det finns en marknad för illegala, billiga och skattefria varor och tjänster och de pengar som finns att tjäna på dessa varor och tjänster suger åt sig kriminella entreprenörer. Den andra orsaken är att människor som känner sig exkluderade från samhället ibland drar sig till grupper och sammanhang där de blir uppmärksammade. Tillsväxten av dessa gäng har ökat under de senaste decennierna och kan indikera en rörelse mot ett mer segregerat samhälle med växande sociala problem och marginaliserade grupper.³²

De kriminella grupperingar som finns i Sverige karakteriseras enligt rapporter från Rikskriminalpolisen³³ av tre faktorer: brottsflöden som är stabila över så lång tid att de anses lönsamma i förhållande till riskerna, stabila nätverk mellan individer som är kriminella samt speciella grupperingar som uppstår ur dessa nätverk då de organiserar sig för att tillsammans ägna sig åt brottslig verksamhet. Rikskriminalpolisen rapporterar vidare att etnicitet, nationalitet och språk kan spela in i hur dessa kriminella grupper sätts samman men att få av grupperna är helt etniskt homogena. Det finns tecken på att grupperna blir allt mindre etniskt homogena och istället byggs upp i grupper kring individer som kan bidra ur ett vinstperspektiv.³⁴ Gruppernas stabilitet varierar, både vad gäller varaktighet och sammansättning av personer. Det finns dock några

²⁸ Regeringens skrivelse 1996/97:171, s. 6.

²⁹ Regeringens skrivelse 1996/97:171, s. 6.

³⁰ Regeringens skrivelse 1996/97:171, s. 6ff.

³¹ SOU 2000:88, s. 69.

³² Korsell mfl., "Organized crime the Nordic way", *Crime and Justice*, s. 524.

³³ Rikskriminalpolisens rapporter finns beskrivna i SOU 2000:88, och då dessa är sekretessbelagda nödgas utredningen användas som andrahandskälla, se SOU 2000:88, s. 66f.

³⁴ SOU 2000:88, s. 68.

kriminella organisationer som under lång tid ägnat sig åt betydande brottsliga handlingar.³⁵

2.3 Kampen mot organiserad brottslighet

Under hösten 2007 tog regeringen initiativet till en nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten och en styrgrupp under Justitiedepartementets ledning bildades med syfte att säkerställa att mobiliseringen fick ett brett och varaktigt genomslag.³⁶ Som ett led i detta initiativ fick sex experter i uppdrag att komma med förslag på hur kampen mot den organiserade brottsligheten skulle bli mer effektiv och uthållig.³⁷ Bakgrunden till det nya initiativet var att de åtgärder som redan fanns på plats ansågs lida av brister i den nationella samordningen och att samverkan mellan olika myndigheter i dessa frågor var bristfällig.³⁸

I Ds 2008:38, *Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten*, redovisades de sex experternas överväganden och förslag. Dessa utgick bland annat från en bättre kriminalunderrättelseverksamhet, förbättrad samverkan mellan myndigheter samt att det civila samhället ska ta större plats i kampen mot dessa grupperingar.³⁹ Baserat på departementspromemorian fattade regeringen i juli 2008 tre beslut som skulle innebära en tydlig förstärkning av insatserna mot kriminella grupperingar.⁴⁰ I det första regeringsbeslutet fick Rikspolisstyrelsen i uppdrag att säkerställa en effektiv och uthållig verksamhet för bekämpning av den grova organiserade brottsligheten. Uppdraget gick i huvudsak ut på att inrätta särskilda aktionsgrupper och permanenta regionala underrättelsecenter på åtta platser i landet som på olika nivåer ska arbeta för att lagföra enskilda personer i de aktuella grupperingarna, motverka nyrekrytering samt arbeta med ärenden som är myndighetsöverskridande.⁴¹ I det andra regeringsbeslutet fick Säkerhetspolisen i uppdrag att ta ett nationellt ansvar för att förebygga, kartlägga och motverka hur den organiserade brottsligheten påverkar viktiga samhällsfunktioner.⁴² I det tredje och sista regeringsbeslutet fick BRÅ i uppdrag att medverka till arbetet på lokal nivå mot den organiserade brottsligheten, där särskild vikt ska läggas vid det brottsförebyggande arbetet.⁴³

Kriminologen Lars Korsell var dock kritisk mot dessa förslag. Han ansåg att det var oroande att det i förslagen fördes fram en osäker bild av vad som var organiserad brottslighet samt dess omfattning och struktur. Förslagen syntes vila på bilden att organiserad brottslighet är ett enhetligt fenomen och att

³⁵ SOU 2000:88, s. 69.

³⁶ Ds 2008:38, s. 3.

³⁷ Ds 2008:38, s. 3.

³⁸ BRÅ, Rapport 2011:20, s. 21.

³⁹ Ds 2008:38, s. 3ff.

⁴⁰ SOU 2010:15, s. 30f.

⁴¹ SOU 2010:15, s. 193f.

⁴² SOU 2010:15, s. 195.

⁴³ SOU 2010:15, s. 195f.

problemformuleringar som kan användas nationellt är möjliga att skapa. Korsell hade egentligen inte något att invända mot att underrättelsetjänst används, eller att gemensamma aktionsgrupper eller en tillgångsriktad brottsbekämpning införs för att bekämpa organiserad brottslighet. Men argumentationen kring de mer precisa åtgärderna var i Korsells mening tveksam. Även åtgärderna som syftade på en lokal insats mot organiserad brottslighet behövde enligt Korsell beskrivas tydligare annars används mycket resurser på att komma till rätta med ett problem som inte är tydligt definierat.⁴⁴ Problemet med vad organiserad brottslighet är samt hur det ska definieras skapar alltså även problem i bekämpningen mot de kriminella gängen genom att just ovissheten om vad begreppen egentligen innebär medför att vissa åtgärder kanske inte kan tillämpas.

Frågan är vad framtiden kommer att medföra och innebära för kampen mot den organiserade brottsligheten. En faktor är hur problem så som trafficking, narkotika och mobila kriminella gäng hanteras genom lagstiftning eller andra politiska eller sociala åtgärder.⁴⁵ Genom att skapa problem för dessa organisationer att tjäna pengar på dessa aktiviteter försvinner en viktig morot för deras existens. En annan viktig faktor består av att förmå personer involverade i kriminella gäng att lämna dessa och den organiserade brottsligheten bakom sig. Cirka 85 procent av de som Kriminalvården identifierade som tillhörande kriminella gäng under 2001-2002 återföll i kriminalitet inom drygt två år.⁴⁶

⁴⁴ Korsell, "Hur organiserad är den organiserade brottsligheten", I: *Den ljusskygga ekonomin*, s. 206f.

⁴⁵ Korsell mfl., "Organized crime the Nordic way", *Crime and Justice*, s. 545ff.

⁴⁶ SOU 2010:15, s. 137.

3 Illegala vapen i Sverige

Av naturliga skäl är det svårt att ange hur många illegala vapen det finns i Sverige. En utredning från 1995 angav dock att polisen gjort uppskattningen att det fanns cirka 30 000 illegala skjutvapen i Sverige. Redan då kunde de anta att den siffran hade ökat, baserat på att antalet vapenstöder blivit fler, likaså användandet av vapen i samband med brott samt att insmugglingen av vapen i större utsträckning organiserats.⁴⁷

De illegala vapnen utgör alltså en särskild samhällsfara.⁴⁸ De har i regel från början varit legala och sannolikt blivit illegala på ett av tre olika sätt. De kan ha hamnat på den illegala marknaden genom att de har förts in illegalt till Sverige, köpts genom den legala vapenhandeln på sätt som inte går att kontrollera eller så har de hamnat på den illegala marknaden genom stöld.⁴⁹ Det är sannolikt att de flesta brott som begås med skjutvapen genomförs med vapen som det en gång beviljats tillstånd för. Å andra sidan begås den farligaste brottsligheten av personer som har tillgång till vapen som inte har en legal innehavare. Ett exempel på detta är att vapen som beslagtogs hos MC-gäng för det mesta inte återfinns i register. Mängden vapen som inte går att spåra till en svensk vapeninnehavare ökar, vilket tyder på att allt fler vapen är insmugglade.⁵⁰

Den illegala införseln av skjutvapen utgör ett allvarligt samhällsproblem och årligen beslagtogs ett stort antal skjutvapen som misstänks ha förts in i Sverige illegalt. Efterfrågan på dessa skjutvapen tillskrivs de kriminella nätverk som utgör den grova organiserade brottsligheten. Idag verkar även kriminella mer beredda att använda dessa skjutvapen är tidigare.⁵¹ Förekomsten av illegala vapen följer i de kriminella gängens fotspår samtidigt som vapensmugglingen är en viktig inkomstkälla för den organiserade brottsligheten.⁵² Att äga eller att inneha ett skjutvapen beskrivs som en del av en kriminell livsstil där skjutvapnet utgör ett skydd, ett intresse⁵³ eller används för att begå brott.⁵⁴

⁴⁷ Ds 1995:38, s. 18.

⁴⁸ Prop. 1999/00:27, s. 27.

⁴⁹ Rikspolisstyrelsens rapport POA-551-2228/06, s. 15.

⁵⁰ Prop. 1999/00:27, s. 27f.

⁵¹ Regeringsuppdrag Ju/2011/4092/PO, s. 1.

⁵² http://www.tullverket.se/nyheter/nyhetsarkiv/nyheter/generaltulldirektorenominforselavill_egalavapen.5.47cb27df1345aa2288180001541.html Jmf SOU 2000:88, s. 265.

⁵³ BRÅ, Rapport 2007:4, s.158.

⁵⁴ Korsell m fl., *Organiserad brottslighet i Sverige*, s. 73.

4 Vapenlagen: en översikt

4.1 Vapeninnehav regleras

Innehav och förvärv av vapen har i Sverige i viss mån kontrollerats av det allmänna sedan slutet av första världskriget. Efter andra världskriget skärptes dock kontrollen genom 1949 års vapenförordning (SFS 1949:340). Genom förordningen infördes den viktiga principen att ett vapen endast får innehas av den som har fått tillstånd, licens, till detta.⁵⁵ Som villkor för att få licens att inneha vapen gällde enligt förordningen att sökanden hade behov av det aktuella skjutvapnet samt att det skäligen kunde antas att ett missbruk av vapnet inte skulle ske. När det rörde pistol eller liknande fickvapen fick enligt 8 § tillstånd endast ges om det fanns synnerliga skäl. Om en person med tillstånd att hantera vapen visade sådana egenskaper att han inte borde bli betrodd med ett sådant, kunde licensen återkallas. Detta gällde också om innehavaren på grund av sjukdom, alkoholmissbruk eller liknande var olämplig att inneha vapen. Licens kunde även enligt 14 § återkallas om annan särskild anledning förelåg.

I Vapenförordningens 36 § stadgades att innehav av skjutvapen där personen ej var berättigad till detta kunde straffas med dagsböter eller fängelse och skjutvapnet skulle förklaras förverkat till staten. Hade förseelsen skett av förbiseende eller om det förelåg särskilda skäl för innehavet, blev endast frågan om förverkande aktuell. Om skjutvapnet ej fanns i behåll, skulle istället ett motsvarande värde förklaras förverkat.

4.2 Vapenlagen införs

1974 ersattes 1949 års vapenförordning av Vapenlagen (SFS 1973:1176).⁵⁶ Denna innebar inte någon radikal ändring av principerna bakom 1949 års vapenförordning och tillämpningsområdet var i princip detsamma. Däremot skedde vissa utvidgningar av kontrollen, vilket bland annat innebar att vissa vapendelar som tidigare kunde förvärfvas fritt, blev licensbelagda. Detsamma gällde avancerade typer av luft- och fjädervapen.⁵⁷

I Vapenlagens 37 § reglerades ansvarsbestämmelser för innehav av skjutvapen utan licens samt för den som upplät eller överlät skjutvapen till person utan licens. Straffet upp till två års fängelse för den som uppsåtligen begick brott och departementschefen betonade i förarbetena att fängelse var normalstraffet för denna typ av brott.⁵⁸ Om brottet begåtts av oaktsamhet eller om det var att klassa som ett ringa brott, var straffet satt till böter eller fängelse i högst sex månader. Som exempel på ringa brott kan nämnas om

⁵⁵ Munck m fl., *Vapenlagen med kommentarer*, s. 9.

⁵⁶ Munck m fl., *Vapenlagen med kommentarer*, s. 10.

⁵⁷ Munck m fl., *Vapenlagen med kommentarer*, s. 11.

⁵⁸ Prop. 1973:166, s. 147.

innehav, upplåtelsen eller överlåtelsen gällde en del eller ett tillbehör till ett vapen eller innehav av ett tillståndspliktigt vapen som var obrukbart eller hade ett svårreparerat fel. Om ingen av dessa omständigheter var för handen fordrades att någon annan klart förmildrande omständighet förelåg för att handlingen skulle kunna bedömas som ett ringa brott.⁵⁹

4.3 Grovt vapenbrott

Genom prop. 1992/93:141 *Om ändring i brottsbalken m.m.* infördes grovt vapenbrott i Vapenlagen. Bakgrunden till detta var enligt regeringen att det otvivelaktigt fanns ett samband mellan förekomsten av illegala vapen och våldsbrottslighet. Under åren innan propositionen överlämnades till riksdagen hade användningen av skjutvapen vid våldsbrott ökat. Även rån med skjutvapen hade ökat starkt. Regeringen såg en särskild risk i att extremistiska grupper beväpnade sig, inte bara enskilda medlemmar. Den internationella utvecklingen med öppet främlingsfientliga politiska grupperingar ingav också farhågor.⁶⁰

I propositionen uppgavs att även om motivet bakom att skaffa ett vapen på goda grunder kan misstänkas vara att i framtiden begå allvarliga brott, är det svårt att styrka en brottslig vilja avseende ett sådant brott till en sådan grad att straffrättsligt ansvar för förberedelse kan krävas ut. Genom en sträng syn på ett olaga vapeninnehav kan dock andra typer av brottsliga gärningar stävjas. Ett kraftfullt ingripande mot olovliga innehav av vapen ansågs kunna minska förekomsten av illegala vapen och därmed bekämpa andra typer av brott.⁶¹

Baserat på ovanstående anledningar föreslogs därför ett höjt straffmaximum för brott mot Vapenlagen till fyra års fängelse. Dock ansågs det att en höjning av straffet utan en gradindelning skulle kunna leda till att straffskalan blev alltför vid. För att motverka detta infördes en särskild skala för grova brott. Som grova vapenbrott utpekades innehav under former som medför att skjutvapnet kan befaras komma till brottslig användning. Exempel på detta är innehav av livsfarliga vapen som saknar ett lagligt användningsområde och/eller innehav av en större mängd vapen.⁶²

4.3.1 Livsfarliga vapen utan lagligt användningsområde

Genom detta rekvisit ska brott där i normalt fall livsfarliga men i det enskilda fallet funktionsnedsatta eller defekta vapen förekommit, inte klassas som grova vapenbrott då dessa vapen inte utgör ett reellt hot mot omgivningen. Faran kan i dessa situationer inte ensamt föranleda att brottet bedöms som grovt, då den nedsatta funktionen hos vapnet leder till att det

⁵⁹ Prop. 1973:166, s. 147f.

⁶⁰ Prop. 1992/93:141, s. 52.

⁶¹ Prop. 1992/93:141, s. 52.

⁶² Prop. 1992/93:141, s. 52.

inte kan antas att vapnet kan användas vid andra brottsliga gärningar. Annars måste konstateras att alla fungerande kul- och hagelvapen är livsfarliga om de innehåller skarp ammunition.⁶³ För vissa speciella skjutvapen leder innehavet i sig till slutsatsen att risken är stor för att det kommer att användas vid andra brottsliga gärningar, detta baserat på skjutvapnets livsfarlighet och andra egenskaper. Exempel på sådana speciella vapen är vapen med ljuddämpare, handeldvapen med särskilt stor verkan, avsågade hagelgevär eller vapen med möjlighet att snabbt avlossa ett större antal skott, det vill säga alla moderna polisiära eller militära pistoler och alla helautomatiska vapen, skarpladdade eller med skarp ammunition i magasinet.⁶⁴ Det lagliga användningsområdet för ovan beskrivna vapen är med nuvarande lagstiftning och tillståndsgivning väldigt begränsat. Nästan inga av de pistoler och revolverar som innehas illegalt kan falla in under ett legalt användningsområde. Militära, manipulerade, bearbetade eller utrustade vapen faller i princip alltid utanför.⁶⁵

4.3.2 Innehav av en större mängd vapen

Rättspraxis är något begränsat när det gäller mängdrekvisitet som en kvalifikation för grovt vapenbrott. Sammanfattningsvis kan utläsas att en större mängd innebär ungefär fyra funktionsdugliga vapen. I praxis har detta inte rört sig om laddade vapen och inte heller har det faktum att det rör sig om en relativt kort förvaring hindrat att brottet bedömts som grovt. Ett annat genomgående faktum verkar vara att domstolarna har underlåtit att diskutera om vapnen varit militära eller ej. I förarbetena torde lagstiftaren med mängdrekvisitet främst avsett vapengömmor av till exempel stulna militärvapen medan praxis främst har kommit att handla om hälare eller missbrukare som förvarar eller säljer vapen. Förarbetena hindrar dock inte att mängdrekvisitet används också i dessa fall.⁶⁶

4.4 Analys av lagtext och förarbeten

Av lagtext och förarbeten kan vad gäller grovt vapenbrott utläsas att detta är innehav av skjutvapen där det funnits en risk för att vapnen skulle kunna komma att användas för vidare brottslig verksamhet. I propositionen nämns att sådana innehav till exempel kan röra innehav av livsfarliga vapen utan legalt användningsområde eller innehav av en större mängd vapen. Detta är dock bara två exempel på innehav som kan klassificeras som grova. *Kan komma att användas för andra brottsliga gärningar* är en väldigt bred formulering som kan omfatta väldigt många omständigheter. Det är därför intressant att undersöka hur formuleringen har använts av domstolarna i praxis, för att verkligen klargöra rättsläget.

⁶³ RättsPM 2007:5, s. 7.

⁶⁴ RättsPM 2007:5, s. 7.

⁶⁵ RättsPM 2007:5, s. 8.

⁶⁶ RättsPM 2007:5, s. 8f.

5 Praxis gällande klassificering av vapenbrott

Denna praxisundersökning är indelad i fem delar. Den första utgörs av en rättsfallsundersökning av mål från Skåne och Blekinge, den andra av ett RättsPm författat av Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Malmö. Den tredje delen utgörs av två fallstudier av mål från Hovrätterna där anknytning till organiserad brottslighet diskuterats vid domstolens bedömning av huruvida gärningarna skulle klassas som grova vapenbrott och den fjärde delen utgörs av en beskrivning och analys av ett nytt rättsfall från Hovrätten för Nedre Norrland där en medlem i Outlaws stod åtalad för grovt vapenbrott. Den avslutande delen utgörs av en analys och diskussion kring vad som framkommit av undersökningen.

5.1 Rättsfallsundersökning av mål från Skåne och Blekinge

För att få en fördjupad bild av underrätts- samt överrättspraxis har jag undersökt mål avgjorda vid Malmö tingsrätt och Hovrätten över Skåne och Blekinge rörande gränsdragningen mellan vapenbrott och grovt vapenbrott.

5.1.1 Mål avgjorda vid Malmö tingsrätt

Under den utvalda perioden avgjordes 34 mål i Malmö tingsrätt som huvudsakligen rörde grova vapenbrott. Av dessa resulterade 10 stycken i avskrivning, av en eller annan orsak. Av de resulterande 24 målen slutade 17 i fällande domar för grovt vapenbrott.

I domskälen till dessa sjutton domar har tingsrätten lagt vikt vid huruvida vapnet har befarats kunna komma till vidare brottslig användning, i enlighet med förarbetena till Vapenlagen. Vid denna bedömning har domstolen i stor utsträckning tagit hänsyn till de i förarbetena givna omständigheterna som ska tillmätas särskild vikt vid klassificeringen av vapenbrott, det vill säga om innehavet rört många vapen⁶⁷ eller livsfarliga vapen med begränsat legalt användningsområde.⁶⁸

En faktor som tillmäts vikt vid bedömningen och som inte diskuteras i förarbetena är huruvida vapnet har innehafts på en allmän plats. Exempel på detta är att den tilltalade har tagit med sig vapnet till ett köpcentrum⁶⁹, en restaurang⁷⁰ och ett dansställe.⁷¹ Innehavet av vapen på allmän plats ska

⁶⁷ Se för illustration Malmö tingsrätts dom i mål B 3695-09.

⁶⁸ Se för illustration Malmö tingsrätts dom i mål B 1043-10.

⁶⁹ Malmö tingsrätts dom i mål B 10176-10.

⁷⁰ Malmö tingsrätts dom i mål B 11371-09.

⁷¹ Malmö tingsrätts dom i mål B 1701-10.

enligt tingsrätten i dessa fall medföra att brottet bedöms som grovt, och talar då per definition för att tingsrätten anser att vapnet har kunnat komma att användas vid ytterligare brottslighet.

I vissa av målen har den tilltalade fört fram att denne har skaffat vapnet för att skydda sig efter hot och att denna omständighet ska ses som en förmildrande faktor som talar för att innehavet inte ska bedömas som ett grovt brott. Tingsrätten har i dessa mål inte tagit fasta på denna invändning utan istället hävdade att den tilltalades motiv för att skaffa vapnet talar för att det kan komma till brottslig användning.⁷²

I inget av de undersökta målen har tingsrätten i domskälen diskuterat huruvida den tilltalades samröre med vissa typer av gäng eller organisationer skulle kunna innebära att innehavet av vapnet ska klassificeras som grovt. Bedömningen har istället legat vid de omständigheter som redogörs för ovan.

5.1.2 Mål avgjorda vid Hovrätten över Skåne och Blekinge

Under den utvalda perioden överklagades cirka 40 mål till Hovrätten som i någon mening berörde grova vapenbrott. Av dessa är elva stycken intressanta för denna undersökning. De andra bortfaller av varierande anledningar. Exempel på en sådan anledning är att åtalet rör flera åtalspunkter varav en rör grovt vapenbrott men att överklagandet berör någon eller några av de andra åtalspunkterna. Andra exempel är att målet endast är överklagat vad rör straffvärdet av det grova vapenbrottet.⁷³

Det kan konstateras att Hovrätten, precis som Tingsrätten, beaktat de i förarbetena föreslagna omständigheterna på vad som bör läggas särskild vikt vid för att avgöra om ett innehav av vapen kan befaras leda till vidare brottslighet, det vill säga mängden vapen⁷⁴ eller att det rör sig om livsfarliga vapen med begränsat legalt användningsområde.⁷⁵ Vidare har även Hovrätten lagt vikt vid att vapnet innehafts på allmän plats vid bedömningen av huruvida det är fråga om ett grovt brott.⁷⁶ Precis som Malmö tingsrätt verkar Hovrätten inte lägga någon vikt i förmildrande riktning vid att den tilltalade införskaffat vapnet som ett skydd efter att ha blivit hotad.⁷⁷

En intressant skillnad mellan Malmö tingsrätts domar och domarna från Hovrätten är att i tre av de elva relevanta målen uttalar sig Hovrätten om att den tilltalades bakgrund spelar in i bedömningen av huruvida innehavet ska betraktas som grovt. I mål B 791-09 instämmer Hovrätten i tingsrättens bedömning av de rättsliga frågorna. Tingsrätten, i detta fall Helsingborgs

⁷² Se för illustration Malmö tingsrätts dom i mål B 1261-07.

⁷³ Se för illustration Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål B 122-08.

⁷⁴ Se för illustration Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål B 1786-10/2130-10.

⁷⁵ Se för illustration Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål B 577-10.

⁷⁶ Se för illustration Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål B 990-08.

⁷⁷ Se för illustration Hovrätten över Skåne och Blekinges dom i mål B 1783-09.

tingsrätt, uttalar i domskälen att vapnet, ett grovkalibrigt handeldvapen, med hänsyn till den tilltalades bakgrund kunnat antas komma till brottslig användning. Tingsrätten ansåg baserat på detta och det faktum att det funnits en skarp patron i loppet, att innehavet borde bedömas som ett grovt vapenbrott.⁷⁸ Vilken den tilltalades bakgrund är uttalar sig inte Tingsrätten om.

I mål B 29-09 fann Hovrätten att den tilltalade skulle dömas för grovt vapenbrott då en pistol innehållande fyra skarpa kulpatroner anträffades tillsammans med en elpistol i den bil som personen färdats i. Då elpistolen använts vid ett rån och den tilltalade sedan tidigare var dömd för allvarlig brottslighet bedömde Hovrätten att det fanns en påtaglig risk för att pistolen skulle kunnat komma till brottslig användning. Här har den tilltalades tidigare brottsliga verksamhet spelat roll vid riskbedömningen.

I mål B 2050-08 hade den tilltalade förvarat ett skarpladdat vapen i en bil i ett område där allmänheten rör sig. Han var tidigare dömd för bland annat grovt vapenbrott. Baserat på dessa faktorer bedömdes det ha förelegat en risk för att vapnet hade kunnat komma till brottslig användning och innehavet bedömdes som ett grovt brott.

5.1.3 Analys av rättsfallsundersökningen

Av denna rättsfallsundersökning kan konstateras att de undersökta domstolarna i sina domar följer förarbetenas exempel på vilka omständigheter som kan läggas till grund för en klassificering av ett innehav som grovt. Omständigheter så som vilken typ av vapen och hur många vapen som påträffats har resulterat i att innehav bedömts som grova vapenbrott. Men domstolarna har även använt sig av platsen där vapnet påträffats som en försvårande omständighet. Att vapnet har innehafts på allmän plats där allmänheten rör sig har betraktas som en omständighet som talar för att en brottslig användning legat i farans riktning. I vissa mål har även den tilltalades bakgrund bidragit till en dom för grovt vapenbrott. I dessa fall har tidigare liknande brottslighet använts som ett bevisfaktum för att vapnet kunnat komma till brottslig användning. Noterbart är att det är Hovrätten som överväger att denna omständighet ska spela in i bedömningen. Kan detta vara en slump eller är det så att Hovrätten vågar låta fler omständigheter än de som nämns i förarbetena spela in i bedömningen av huruvida vapnet kunnat komma till brottslig användning? Tingsrätten kanske är mer försiktig i sin bedömning och går i högre grad strikt på de exempel som uttryckligen getts av lagstiftaren i förarbetena.

Undersökningen har inte resulterat i något fynd där den tilltalades samröre eller medverkan i kriminella organisationer eller gäng uttryckligen har ansetts vara som en omständighet som talar för att skjutvapnet kommer att användas för vidare brottslig verksamhet. Frågan är om detta kan bero på domstolarnas ovilja att dras in i ett resonemang om detta i domskälen på

⁷⁸ Helsingborgs tingsrätts dom i mål B 376-09.

grund av till exempel bevisskäl eller om de avstår från att göra detta då övriga omständigheter i det enskilda fallet ändå räcker för att döma för ett grovt brott.

5.2 Åklagarmyndighetens RättsPm 2007:5

5.2.1 Resultat från undersökningen

I Åklagarmyndighetens RättsPm 2007:5 redogör Åklagarmyndighetens Utvecklingscentrum i Malmö för utveckling och praxis med avseende på grovt vapenbrott. RättsPm:et skrevs med inriktningen att analysera domar avseende de illegala vapeninnehav som anses innebära en särskild risk för att vapnen kunnat komma till brottslig användning. Granskningen riktade in sig på grunderna för brottsrubricering (grovt vapenbrott eller vapenbrott av normalgraden) och straffmätning. Sammanställningen grundades på närmare 150 tingsrätts- och hovrättsavgöranden från hösten och vintrarna 2006/2007 som på olika sätt berörde de aktuella gränsdragningsfrågorna.⁷⁹

Praxis från Hovrätterna visar enligt promemorian på i huvudsak två faktorer rörande klassificeringen av vapenbrott:

1. Enbart förhållandet att innehavet avser en revolver eller pistol har inte av domstolarna ansetts på egen hand kvalificera vapenbrottet som grovt. Detta trots att innehavet i sig generellt kan sägas uppfylla rekvisitet risk för att vapnet kunnat komma till brottslig användning. Däremot har innehav av militära automatvapen såsom automatkarbiner och kulsprutepistoler ansetts innefatta en sådan risk att redan innehavet kvalificerar brottet som grovt.
2. Innehav av skarpladdad (eller innehållande skarp ammunition) pistol eller revolver på allmän plats, i bil eller nöjeslokal och liknande har kvalificerats som grova brott.⁸⁰

Undersökning av domar från Tingsrätterna visade att dessa också bedömde innehav av vapen med skarp ammunition på allmän plats och liknande innehav som grova brott. Undersökningen visade dock att underrättspraxis inte är enhetlig och inte heller alltid utgår från uttalandena i förarbetena. Till exempel utgår vissa rubriceringar huvudsakligen från en bedömning av skjutvapnets relativa grad av farlighet.⁸¹

5.2.2 Analys av Åklagarmyndighetens RättsPm

Åklagarmyndighetens RättsPm bekräftar den bild som den egenhändigt genomförda rättsfallsundersökningen resulterade i. Förutom exemplifieringarna i förarbetena fokuserar de svenska domstolarna på den plats där skjutvapnet har påträffats. Om detta är på en allmän plats, betraktas vapeninnehavet i regel som grovt. Undersökningen visade även att innehav

⁷⁹ RättsPM 2007:5, s. 4f.

⁸⁰ RättsPM 2007:5, s. 5.

⁸¹ RättsPm 2007:5, s. 5f.

av endast en revolver eller pistol inte resulterat i att ett vapeninnehav klassas som grovt brott. Åklagarmyndigheten kritiserar detta genom att hävda att innehav av ett sådant vapen generellt innebär att det kan komma till brottslig användning. Förmodligen är så fallet för denna typ av innehav då det egentligen inte finns någon annan anledning att inneha ett illegalt vapen. Ett annat intressant fynd av undersökningen är att underrättspraxis inte är enhetlig och att Tingsrätterna verkar ha vissa problem hur klassificeringen av ett vapenbrott ska gå till. Att rättstillämpningen inte är enhetlig är ett problem ur rättssäkerhetssynpunkt då det kan resultera i att samma gärning bedöms olika beroende på vid vilken domstol målet avgörs.

5.3 Fallstudier: två mål med anknytning till organiserad brottslighet

5.3.1 RH 2001:74

Den tilltalade, N, åtalades för grovt vapenbrott. Sedan O, N:s avlägsna släkting, blivit utsatt för ett mordförsök vid en uppgörelse i kriminella kretsar hade enligt gärningsbeskrivningen O och N olovligen innehaft och tagit befattning med licenspliktiga vapen. N gjorde detta genom att bära med sig en skarpladdad pistol, dock inte med kula i loppet, när han greps av polis och han hade då burit denna med sig under en icke oväsentlig tidsrymd på allmänna platser, bland annat krogar. Åklagaren ansåg att gärningen skulle bedömas som grov då vapnet var av livsfarlig art och hade påträffats under omständigheter där det fanns anledning att misstänka att det skulle kunnat komma till brottslig användning.

N förnekade grovt vapenbrott men medgav att han av oaktsamhet innehaft pistolen efter att O uppmanat honom att hämta pistolen ur dennes bil. Tingsrätten dömde N för grovt vapenbrott med motiveringen att N:s påstående om att han endast varit hantlangare till O inte var trovärdigt med hänsyn till omständigheterna. Han hade burit en skarpladdad pistol i en miljö och under omständigheter som gjorde att det fanns anledning att befara att vapnet skulle komma till brottslig användning. Dessutom var det fråga om ett livsfarligt vapen.

N överklagade domen och yrkade att Hovrätten skulle bedöma gärningen som oaktsam eller i andra hand såsom vapenbrott av normalgraden eller medhjälp till vapenbrott. Hovrätten ansåg att N hade hanterat vapnet på ett sådant sätt att han inte kunde undgå ansvar för att som gärningsman uppsåtligt innehaft pistolen. Rörande frågan om hur gärningen skulle klassificeras förde Hovrätten fram följande: ett antal fel på pistolen medförde enligt Hovrättens mening att vapnet inte kunde anses vara av en sådan utpräglad farlig karaktär att endast innehavet skulle klassificera gärningen som grov. Frågan blev då huruvida omständigheterna i övrigt kunde föranleda att det blev fråga om ett grovt vapenbrott. Det framstod som troligast att N fått vapnet i sin besittning tidigare och under andra förhållanden än vad han velat medge. Det fanns emellertid ingen utredning

som kunde stödja detta. Dock var det utrett att N varit i besittning av pistolen i vart fall under en kort vistelse på restaurangen där han greps och ute på gatan i anslutning till restaurangen. Hans bekantskap med den starkt kriminellt belastade O skulle kunna tala för att vapnet skulle ha kunnat komma till brottslig användning. N var dock ostraffad sedan tidigare och enligt personutredningen kunde ingen kritik riktas mot hans livsföring och personliga förhållanden. Slutsatsen blev att brottet bedömdes som allvarligt med hänsyn till vapnets beskaffenhet. Dock skulle gärningen inte betraktas som ett grovt brott.

5.3.2 Hovrätten för Västra Sveriges dom i mål B 2899-10

I målet stod en man åtalad för grovt vapenbrott efter att ha innehaft ett livsfarligt vapen med tillhörande ammunition under en inte obetydlig tid. Det hade enligt åklagarens mening funnits en överhängande risk för att vapnet skulle ha kommit till brottslig användning. Vapnet återfanns vid en husrannsakan i mannens bostad gömt bakom en kryddhylla i köket. Mannen saknade tillstånd för vapnet.

I försvårande riktning talade enligt Hovrätten att det varit fråga om ett brukbart, livsfarligt vapen som förvarats tillsammans med ammunition och att innehavet varat under en längre tid. En annan försvårande omständighet var att mannen vid tiden för innehavet hade en stark koppling till Hells Angels. Men eftersom det krävdes att kryddhyllan i köket monterades ned för att vapnet skulle kunna tas fram och användas blev bedömningen att innehavet var att klassa som ett vapenbrott av normalgraden.

5.3.3 Analys av fallstudierna

De två rättsfallen är intressanta då de rör innehav av vapen som bedömdes som vapenbrott men där domstolen i domskälen resonerat kring huruvida de tilltalades nära samröre med kriminella organisationer eller starkt kriminellt belastade personer skulle kunna klassificera innehavet som grovt. I båda fallen ansåg Hovrätten att så inte borde vara fallet. I RH 2001:74 hade den tilltalade en stark koppling till en tungt kriminellt belastad släkting. Hovrätten ansåg dock att då han själv var ostraffad och ingen kritik kunde riktas mot hans livsföring så kunde detta förhållande inte bidra till att innehavet betraktades som grovt. I mål B 2899-10 från Hovrätten för Västra Sverige ansåg domstolen att den starka kopplingen till Hells Angels var försvårande men detta räckte inte för att klassificera innehavet som grovt. Endast samröre med tungt kriminellt belastade personer eller grupperingar är alltså inte tillräckligt för att fällas för grovt vapenbrott om inga andra omständigheter är för handen. Det verkar dock i en försvårande riktning.

5.4 Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11

I januari 2012 överklagade riksåklagaren Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11 där en man dömts för vapenbrott till fem månaders fängelse. Riksåklagaren yrkade att HD med ändring av Hovrättens dom skulle döma den tilltalade för grovt vapenbrott samt skärpa fängelsestraffet.⁸²

Mannen åtalades för grovt vapenbrott enligt följande gärningsbeskrivning:

L har under tiden omkring 1 september 2011 – 7 oktober 2011 i sin bostad på vägen i Sandviken olovligen innehaft ett hagelgevär, märke Baikal, kaliber 12/70, en pistol märke Zastava, kaliber 6,35 mm med magasin och tillhörande ammunition; 7 patroner, två tårgasbehållare samt 18 patroner kal 6,5 x 55 mm och 5 hagelpatroner kal 12/70. Med hänsyn till att vapnen och ammunitionen kan befaras komma till brottslig användning är brottet att bedöma som grovt.

Brottet har vidare begåtts som ett led i en brottslighet som utövas i organiserad form.⁸³

5.4.1 Tingsrättens dom

Tingsrätten dömde mannen för grovt vapenbrott till tio månaders fängelse⁸⁴ och uttalade angående rubriceringsfrågan att trots försvarets argument att pistolen är mindre farlig på grund av sin låga kaliber, så fungerar pistolen och måste då trots kalibern bedömas som livsfarlig. Pistolen saknade förmodligen lagligt användningsområde och kunde därmed befaras kunna komma till brottslig användning. Vapenbrottet måste bedömas som grovt och straffvärdet bedömdes till sex månaders fängelse. Angående mannens medlemskap i Outlaws fann Tingsrätten detta vara styrkt och konstaterade att detta är en kriminell organisation. Med hänsyn till detta fanns det enligt tingsrätten skäl att se särskilt allvarligt på brottet och med tillämpning av 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB bestämdes det sammantagna straffvärdet till tio månaders fängelse.⁸⁵ Mannen dömdes sammanfattningsvis till grovt vapenbrott på grund av innehav av ett livsfarligt vapen utan ett lagligt användningsområde medan medlemskapet i Outlaws bedömdes som en försvärande omständighet vid straffmätningen.

5.4.2 Hovrättens dom

Mannen överklagade Tingsrättens dom. I Hovrätten bedömdes gärningen som vapenbrott av normalgraden och påföljden blev fem månaders

⁸² Överklagan av Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11, ÅM 2012/0051.

⁸³ Gävle tingsrätts dom i mål B 2802-11.

⁸⁴ Gävle tingsrätts dom i mål B 2802-11.

⁸⁵ Gävle tingsrätts dom i mål B 2802-11.

fängelse.⁸⁶ Enligt domskälen hade mannen uppgivit att han varit medlem i Outlaws i fem till sex år, samt att han innehaft pistolen som en säkerhetsåtgärd.⁸⁷

Gällande rubricering av gärningen uttalade Hovrätten att det starkaste argumentet för att klassificera brottet som grovt är att det varit fråga om två fullt brukbara och livsfarliga vapen. Det lagliga användningsområdet är mycket begränsat och det var också försvårande att pistolen förvarats tillsammans med tillhörande ammunition. Mannens anknytning till Outlaws var också en omständighet som talade för att vapnen kunnat komma till brottslig användning.⁸⁸

I motsatt riktning talade att mannen tidigare var ostraffad, att han hade en långvarig fast anställning och att han verkade leva ett till synes skötsamt och ordnat liv. De aktuella vapnen kunde heller inte anses ha varit lätta att komma åt då de förvarats i mannens bostad. En samlad bedömning ledde till att Hovrätten fann att den konkreta risken för att vapnen skulle komma till brottslig användning inte varit så påtaglig att brottet skulle bedömas som grovt.⁸⁹ Hovrätten fann att straffvärdet uppgick till fem månaders fängelse, med hänsyn till brottets allvar. Huruvida mannens anknytning till Outlaws skulle påverka straffvärdet, ansåg Hovrätten att det inte var utrett att det vapenbrott som mannen gjort sig skyldig till utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Enbart det förhållandet att mannen var medlem i Outlaws kunde enligt Hovrätten inte betraktas som en försvårande omständighet enligt 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB.⁹⁰ Typen av vapen samt mannens anknytning till Outlaws kunde enligt Hovrätten alltså tala för att innehavet var att betrakta som grovt men inga andra faktorer i mannens liv antydde att skjutvapnen skulle kunna komma till brottslig användning.

5.4.3 Grunderna för Riksåklagarens överklagande av målet till HD

I grunderna för överklagandet av målet till HD angav riksåklagaren att den pistol som mannen innehaft är ett livsfarligt vapen som saknar eller har ett väldigt begränsat lagligt användningsområde. Utifrån uttalandena i förarbetena till Vapenlagen borde det kunna befaras att pistolen skulle komma att användas för utförande av brott. Redan av denna anledning borde brottet bedömas som grovt. Åklagaren ansåg att det med tanke på de senaste årens utveckling med ökade antal våldsbrott där skjutvapen har använts borde domstolen ta fasta på förarbetsuttalandena och fälla till ansvar för grovt vapenbrott. Vidare har mannen uttalat att han innehaft vapnen för att skydda sig, något som talar för att han var beredd att använda dessa. Detta talar för att det har kunnat befaras att pistolen skulle komma till brottslig

⁸⁶ Överklagan av Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11: ÅM 2012/0051.

⁸⁷ Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11.

⁸⁸ Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11.

⁸⁹ Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11.

⁹⁰ Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11.

användning. Åklagaren ansåg även att mannens medlemskap i Outlaws förde tankarna i samma riktning.⁹¹

Vidare angrep åklagaren Hovrättens uttalande om att det faktum att vapnen förvarats i mannens bostad talar emot att det kunde befaras att de skulle komma till brottslig användning. Åklagaren ansåg att denna typ av vapen lätt kan tas med utanför bostaden och användas där och det endast får ses som en tillfällighet om ett vapen påträffats på allmän plats eller i någons bostad. Med anledning av detta kan det faktum att vapnen påträffats i mannens bostad inte tala emot att de har kunnat komma till brottslig användning.⁹² Sammantaget menade åklagaren att det trots att mannen sedan tidigare är ostraffad, har kunnat befaras att vapnen skulle komma till brottslig användning. Vapenbrottet borde därför klassificeras som grovt vid en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i målet.⁹³

HD ansåg dock inte att det fanns anledning att med hänsyn till ledning av rättstillämpningen pröva målet. Inte heller fanns det synnerliga skäl för en prövning.⁹⁴ Dessa är de skäl som enligt 54 kap. 10 § RB krävs för att HD ska bevilja prövningstillstånd.

5.4.4 Analys av Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11

Vad säger då Hovrättens uttalanden rörande klassificeringen av brottet? Enligt Hovrätten talar dels själva vapnen för att det ska vara fråga om grovt vapenbrott, då dessa var både funktionsdugliga och livsfarliga. Dels var den tilltalades anknytning till Outlaws en omständighet som kan tala för att vapnen kan användas till brottslig verksamhet. Hovrätten anser alltså att innehavet kan klassas som grovt vapenbrott då samröre med en känd brottslig organisation ligger för handen. Dock var mannen inte tidigare straffad och verkade leva ett ordnat och skötsamt liv. Detta skulle enligt Hovrätten tala för att innehavet inte ska klassas som grovt då det inte finns några signaler på att mannen sysslade med brottslig verksamhet, trots sin anknytning till Outlaws. Endast en anknytning till en organisation verkar alltså inte vara tillräckligt för att läggas till grund för en misstanke om att ett vapen kommer att användas för brottslig verksamhet.

Vidare håller Hovrätten inte med åklagaren i dennes resonemang att skjutvapen i hemmet borde bedömas på samma sätt som att inneha ett skjutvapen på allmän eller offentlig plats. I Hovrättens domskäl verkar omständigheten att skjutvapnen befinner sig i hemmet i en mildrande riktning, med motivationen att de då är svåra att komma åt för användning.

⁹¹ Överklagan av Hovrätten över Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11: ÅM 2012/0051.

⁹² Överklagan av Hovrätten över Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11: ÅM 2012/0051.

⁹³ Överklagan av Hovrätten över Nedre Norrlands dom i mål B 1141-11: ÅM 2012/0051.

⁹⁴ Högsta Domstolen, mål B 374-12, aktbilaga 2.

5.5 Analys av praxis

Efter denna genomgång av praxis kan konstateras att domstolarna följer de i förarbetena nedtecknade exempel på omständigheter som det ska läggas särskild vikt på vid bedömning av huruvida brottet är grovt eller ej. Detta innebär att de dömer för grovt vapenbrott om det är fråga om livsfarliga vapen utan lagligt användningsområde eller innehav av en större mängd vapen. Innehav av en pistol med ammunition resulterar dock ofta i en dom för vapenbrott av normalgraden. Detta trots att ett sådant vapen i en del fall måste anses uppfylla kriteriet om att vara ett livsfarligt vapen som saknar lagligt användningsområde.⁹⁵ Generellt är alla skjutvapen laddade med skarp ammunition livsfarliga, det är så att säga deras funktion. Liksom föreslås i förarbetena bedömer dock domstolarna dock livsfarliga vapen utan lagligt användningsområde vara speciella skjutvapen med egenskaper såsom särskilt stor verkan eller med möjlighet att snabbt avlossa ett större antal skott.

Det verkar råda viss tvekan kring vilka andra omständigheter som ska omfattas av uttrycket *kunna komma att användas vid andra brottsliga gärningar*. Tvekan är förstäelig för uttrycket är väldigt brett och utan ordentliga riktlinjer är det upp till domstolarnas egen bedömning i varje enskilt fall. Det kan i alla fall konstateras att de båda exemplifieringarna i förarbetena inte är uttömmande utan det finns även andra situationer som tydligt kan visa att ett skjutvapen kan befaras komma till brottslig användning.⁹⁶

En objektiv omständighet vilken ska tillmätas särskild vikt som det råder konsensus kring är på vilken plats skjutvapnet har påträffats. Ett innehav av ett skarpladdat vapen på en allmän plats bedöms flitigt som grovt vapenbrott och innebär alltså per definition att det har kunnat komma till brottslig användning. Enligt Åklagarmyndigheten tyder ett skarpladdat vapen på allmän plats på en tydlig beredskap och därigenom finns påtaglig risk för att vapnet kan komma att användas. Att vapnet är skjutfärdigt, osäkrat, försett med särskilt farlig ammunition eller innehåller ett stort antal patroner bör beaktas som en försvårande omständighet vid straffmätningen. Vid sådana situationer kan inte bara vapnet befaras komma till brottslig användning utan en hög grad av farlighet föreligger också.⁹⁷ Om skjutvapnet påträffas i hemmet bedöms det däremot i mildrande riktning. Denna gränsdragning kan förstås utifrån bedömningen att skjutvapnet inte kan bedömas vara lika lätt att använda och att det inte föreligger en direkt risk för att vapnet kommer att användas om det befinner sig i en persons hem. Men jag anser att det ligger något i Riksåklagarens argument att det är lätt att ta med denna typ av vapen utanför bostaden och att det förmodligen är en tillfällighet om ett skjutvapen påträffas på allmän plats eller i någons hem. Hemmet är den naturliga förvaringsplatsen för ett skjutvapen innan eller mellan de gånger

⁹⁵ Borgeke m fl., *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, s. 764.

⁹⁶ Jmf. RättsPM 2007:5, s. 6.

⁹⁷ RättsPM 2007:5, s. 8.

det tas med ut på allmän plats. Enligt Åklagarmyndigheten bör dock situationer där skarpladdade vapen förvaras nära till hands i en bostad eller lokal som disponeras av kriminella bedömas som en omständighet som borde verka i försvårande riktning. Exempel är lokaler använda av MC-gäng eller narkotikaförsäljare. Denna bedömning bör gälla även för vapen i närheten av medlemmar av extrema, våldsinriktade politiska rörelse.⁹⁸

Subjektiva förhållanden som talar för att vapnet kan befaras komma till brottslig användning är i många fall att den tilltalade innehar vapnet för att skydda sig eller för att han eller hon känner sig hotad. I dessa fall innebär redan själva motivet för gärningen att den tilltalade är beredd att använda vapnet och det kan därmed med fog befaras att vapnet ska komma till brottslig användning.⁹⁹ I praxis har denna omständighet mycket riktigt beaktats i försvårande riktning av domstolarna och de har hävdad att om detta är den tilltalades motiv för att skaffa vapnet talar detta faktum för att det kan komma till brottslig användning.

Vad gäller anknytning till kriminella gäng och organiserad brottslighet har i denna praxisundersökning inte funnits något stöd för att endast medlemskap eller liknande har räckt för att domstolen ska döma för grovt vapenbrott. Medlemskap eller anknytning kan verka i försvårande riktning men det måste även finnas andra omständigheter som kan tala för att vapnet har kunnat användas för vidare brottslig användning. Dessa övriga omständigheter är självklart vapnets beskaffenhet eller hur många vapen som påträffats men domstolen verkar i dessa sammanhang även lägga stor vikt vid den om denne är straffad för liknande brottslighet tidigare.¹⁰⁰

⁹⁸ RättsPM 2007:5, s. 8.

⁹⁹ Jmf. RättsPM 2007:5, s. 6.

¹⁰⁰ Jmf. RättsPM 2007:5, s. 8.

6 Rättsläget i Danmark

6.1 Våbenloven

I Danmark regleras vapeninnehav i *Lov om våben og eksplosivstoffer* (härefter Våbenloven). I 1-2 §§ Våbenloven stadgas att det är förbjudet att utan tillåtelse från justitieministern eller den han eller hon bemyndigar, inneha, bära eller använda skjutvapen. Den som bryter mot reglerna i Våbenloven riskerar att enligt 10 § samma lag straffas med böter eller fängelse. I Straffelovens 192a § regleras vapenbrott som begås under särskilt skärpande omständigheter. Denna paragraf kriminaliserar inte i sig nya gärningar utan höjer straffet för redan kriminaliserade gärningar i särdragstiftningen, det vill säga Våbenloven.¹⁰¹

Fram till en lagändring 1997 gällde att den som överträdde bestämmelserna i Våbenloven straffades med böter, *haeftestraf* (en mild typ av fängelsestraff) eller med fängelse i upp till två år vid skärpande omständigheter. Exempel på skärpande omständigheter var om personen tidigare dömts för överträdelser av Våbenloven eller om den tilltalade hade anknytning till en sådan kriminell miljö att det fanns risk för att vapnen kunde komma att användas till angrepp eller försvar i uppgörelser mellan kriminella grupperingar.¹⁰²

6.2 Innehav under särskilt skärpande omständigheter

I november 1996 lade den danska justitieministern Bjørn Westh fram ett lagförslag om ändringar i bland annat Våbenloven och Straffeloven. Genom lagändringen skärptes straffsatserna för överträdelser av Våbenloven väsentligt för innehav av skjutvapen på offentliga platser.¹⁰³

Bakgrunden till förslagen var ett ökat antal uppgörelser mellan kriminella gäng som bland annat resulterat i mord och mordförsök. Dessa brott var möjliga att begå då grupperingarna haft tillgång till en mängd farliga skjutvapen. Polisen hade också i visitationer av dessa personer konstaterat att de i stor utsträckning var beväpnade med skarpladdade vapen och även bar skottsäkra västar, en signal om att de var medvetna om att även motståndarsidan var beväpnade.¹⁰⁴

I syfte att effektivt kunna bekämpa dessa överträdelser av Våbenloven infördes i 10 § Våbenloven ett nytt stycke i syfte att skärpa straffen vid de

¹⁰¹ Greve m fl., *Kommenteret straffelov: Speciel del*, s. 225.

¹⁰² Sagsforløb 1996/1 LF 98, p. 11.1.1.

¹⁰³ Sagsforløb 1996/1 LF 98, p. 1.1.

¹⁰⁴ Sagsforløb 1996/1 LF 98, p. 11.2.

tillfällen där skjutvapen medfördes eller förvarades under omständigheter där det fanns en överhängande risk för att skjutvapnet skulle komma att användas till angrepp eller försvar vid uppgörelser mellan kriminella grupperingar eller gäng. Ändringen omfattade dock även personer som inte hade anknytning till sådana miljöer. Dessa straff skulle dömas ut om brottet begåtts under *särskilt skärpande omständigheter*, vilka till exempel kunde utgöras av innehav av skjutvapen på offentliga platser eller upprepade innehav, och straffskalan sattes till fängelse i upp till två år.¹⁰⁵ Vid innehav under särskilt skärpande omständigheter skulle strafframen endast ge utrymme för fängelsestraff. Innehav av vapen i bostaden eller liknande under icke särskilt skärpande omständigheter skulle bestraffas genom ett rejält bötesstraff, då syftet med lagändringen inte var att sätta personer i fängelse som till exempel glömt att de förvarat ett vapen hemma. Fängelsestraff skulle dock kunna utdömas om förvaringen av vapnet varit oförsvarligt, till exempel om vapnet förvarats laddat.¹⁰⁶

Innehav av skjutvapen på icke offentliga platser som ändå skulle betraktas som begånget under särskilt skärpande omständigheter var innehav av flera vapen, särskilt om det var frågan om särskilt farliga vapen som pistoler eller halvautomatiska gevär. Det ansågs också vara en särskilt skärpande omständighet om vapnet förvaras på ett tillhållsställe för kriminella gäng eller hos personer med anknytning till dessa miljöer. Då ansågs det kunna föreligga risk för att skjutvapnen kunde komma att användas i uppgörelser mellan olika grupper. Det var också fråga om en sådan omständighet om innehavaren skaffat vapnet genom brott, till exempel häleri eller genom stöld.¹⁰⁷ Även återfall skulle räknas som en särskilt skärpande omständighet. Enligt förarbetena skulle det i dessa fall ske en betydlig skärpning av straffen då detta är personer som efter att deras vapen blivit beslagttaget direkt går ut och skaffar ett nytt.¹⁰⁸

6.3 Innehav under särskilt skärpande omständigheter på offentliga platser flyttas till Straffeloven

Under 2008 flyttades bestämmelsen om innehav under särskilt skärpande omständigheter på offentlig plats från Våbenloven till 192a § Straffeloven och straffskalan utökades till fängelse i upp till 4 år. Bakgrunden till detta var en räkna våldsamma skjutningar på offentliga platser i Köpenhamn. Enligt den danska Rikspolisens fanns det en betydande mängd skjutvapen i omlopp och inom de kriminella grupperingarna och nätverken förekom ett ökat användande av skjutvapen i samband med konfrontationer. Enligt det danska Justitieministeriet fanns det baserat på dessa uppgifter ett behov av att stärka det straffrättsliga värdet mot olovliga innehav av skjutvapen

¹⁰⁵ Sagsforløb 1996/1 LF 98, p. 11.2.

¹⁰⁶ Sagsforløb 1996/1 LF 98, p. 11.2.

¹⁰⁷ Sagsforløb 1996/1 LF 98, p. 11.2.

¹⁰⁸ Sagsforløb 1996/1 LF 98, p. 11.2.

genom att skärpa straffen för dessa gärningar. Straffökningen omfattade både laddade och icke-skarpladdade vapen, då även icke-skarpladdade vapen ansågs kunna bidra till en upptrappning av konflikter. Dessutom borde personer i en kriminell miljö mycket snabbt kunna skaffa fram ny ammunition till ett vapen. En straffskärpning där innehav av vapen på offentlig plats straffades hårt, oavsett om pistolen förvarats med ammunition eller ej, ansågs signalera att innehavet är en särdeles allvarlig överträdelse av vapenlagstiftningen som potentiellt kan innebära en risk för andra människor.¹⁰⁹

Precis som i den ursprungliga bestämmelsen i Våbenloven innebar rekvisitet under *särskilt skärpande omständigheter* att domstolen i första hand skulle ta hänsyn till skjutvapnets farlighet, en bedömning som tog sin utgångspunkt i Våbenlovens bestämmelser. Generellt kunde dock sägas att i princip alla skjutvapen var av sådan beskaffenhet att innehav på offentlig plats skulle omfattas av den nya bestämmelsen i Straffeloven.¹¹⁰ Precis som när grövre vapeninnehav reglerades i Våbenloven kunde det förekomma tillfällen när innehav av skjutvapen på offentlig plats inte skulle anses som begångna under särskilt skärpande omständigheter. Dessa gärningar skulle enligt förarbetena precis som innan straffas enligt 10 § första stycket Våbenloven.¹¹¹ Även innehav av vapen i hemmet eller andra liknande platser ingick inte i lagändringen utan skulle också bestraffas enligt 10 § första stycket Våbenloven.¹¹²

6.4 Alla innehav under särskilt skärpande omständigheter flyttas till Straffeloven

Redan 2009 kom ytterligare ändringar av den danska vapenlagstiftningen. Dessa höjde straffnivåerna till ett minimistraff på ett år och ett maximum på sex års fängelse för innehav av skjutvapen eller explosiva varor under särskilt skärpande omständigheter. I 192a § Straffeloven finns nu även ett andra stycke som stadgar att den som i övrigt överträder vapenlagstiftningen under särskilt skärpande omständigheter, kan straffas med fängelse i upp till sex år. Denna bestämmelse omfattar alla de överträdelser som inte omfattas av det första stycket, till exempel innehav av olika typer av knivar.¹¹³ De nya ändringarna i Straffeloven och Våbenloven innebar enligt förarbetena en uppmanad fördubbling av straffen för många typer av innehav av skjutvapen.¹¹⁴

Bakgrunden var densamma som för den tidigare lagändringen, nämligen att det i Köpenhamnsområdet utspelats en mängd våldsamma episoder mellan grupper med anknytning till kriminalitet- och gängmiljö. Dessa våldsamma

¹⁰⁹ Sagsforløb 2007/2 LF 171, p. 2.2.1.

¹¹⁰ Sagsforløb 2007/2 LF 171, p. 2.2.2.

¹¹¹ Sagsforløb 2007/2 LF 171, p. 2.2.2.

¹¹² Sagsforløb 2007/2 LF 171, p. 2.2.3.

¹¹³ von Eyben m fl., *Karnovs lagsamling*, s. 5725.

¹¹⁴ Sagsforløb 2008/1 LF 211, p. 3.2.4.

episoder hade resulterat i både mord och mordförsök, samt i att icke inblandade personer kommit till skada. Polisen hade vid ett flertal visitationer konstaterat att personer med förmodad anknytning till dessa miljöer både burit vapen och skottsäkra västar. Polisen hade även funnit vapen vid husrannsakingar på tillhållsställen samt i inblandade personers hem. Enligt regeringen resulterade skjutningsepisoderna i rädsla hos befolkningen och påverkade således livet i de berörda bostadsområdena. Utvecklingen, att skjutningsepisoder på allmänna platser nu drabbat oskyldiga, hade enligt regeringen skapat en ny situation där samhället måste signalera med extraordinärt skarpa påföljdsregler för de kriminella grupperingarnas vapeninnehav.¹¹⁵ Detta trots att det ännu inte var utrett vilken effekt som lagändringen från 2008 inneburit. Regeringen ansåg dock att det var nödvändigt att signalera från samhällets sida att den inte accepterade att skjutvapen blev vardagsmat för kriminella individer.¹¹⁶

Särskilt skärpande omständigheter anges i förarbetena vara till exempel vapnets farlighet men även hur många vapen innehavet rör, om de bevaras eller används på ett sätt som innebär en närliggande risk för att de kommer att användas samt om gärningsmannen tidigare är straffad för liknande gärningar.¹¹⁷ Dessa skärpningar av straffskalan ska gälla oavsett om gärningen är begången i samband med en kriminell uppgörelse eller ej, då innehav av skjutvapen innebär en potentiell risk för att människor skadas.¹¹⁸

Enligt det ursprungliga lagförslaget till ändringen skulle första stycket i 192a § Straffeloven, som innehåller ett straffminimum, endast gälla innehav av vapen på offentliga platser men däremot inte innehav på andra platser, så som i involverade personers hem. Under behandlingen i folketinget blev bestämmelsen dock utvidgad till att även gälla innehav av vapen på icke offentliga platser. Denna ändring kom dock inte med i de anvisningar till straffmätning som dansk rätt ger i förarbeten, och det blir därför upp till domstolarna att ta ställning till frågan huruvida innehav av vapen på icke offentliga platser ska omfattas av första stycket, 192a § Straffeloven.¹¹⁹ De uppräknade straffvärdena i det ursprungliga lagförslaget får dock antas påverka de danska domstolarnas resonemang och det kan förmodas att grova överträdelse av Våbenloven på bostadsorten bedöms mildare än överträdelse som begås på offentliga platser.¹²⁰

Den 192 a § Straffeloven ser efter den senaste lagändringen ut som följer:

Med fængsel fra 1 år indtil 6 år straffes den, der overtræder lovgivningen om våben og eksplosivstoffer ved under særlig skærpende omstændigheder at indføre, udføre, transportere, erhverve, overdrage, besidde, bære, anvende, tilvirke, udvikle eller med henblik på udvikling forsøge i
1) skydevåben eller

¹¹⁵ Sagsforløb 2008/1 LF 211, p. 1.1.

¹¹⁶ Sagsforløb 2008/1 LF 211, p. 3.2.1.

¹¹⁷ Sagsforløb 2008/1 LF 211, p. 3.2.3.

¹¹⁸ Sagsforløb 2008/1 LF 211, p. 3.2.1.

¹¹⁹ von Eyben m fl., *Karnovs lagsamling*, s. 5723f.

¹²⁰ Ringsted m fl., "Styrket indsats mod rocker- og bandekriminalitet", *Juristen*, s. 199.

2) andre våben eller eksplosivstoffer, når våbnet eller eksplosivstofferne på grund af deres særdeles farlige karakter er egnet til at forvolde betydelig skade.

Stk. 2. Den, der i øvrigt overtræder lovgivningen om våben og eksplosivstoffer under særlig skærpende omstændigheder, straffes med fængsel indtil 6 år.

6.5 Komparativ jämförelse mellan dansk och svensk rätt

För denna komparativa studie koncentrerar jag mig på en jämförelse mellan det svenska *grova vapenbrottet* och det danska *överträdelse av vapenlagstiftningen under särskilt skärpande omständigheter*. Jämförelsen kommer att röra det första stycket i 192a § Straffeloven, då denna rör innehav av skjutvapen, oavsett allmän plats eller ej. Det andra stycket kan som sagt användas när det första stycket inte är applicerbart men då främst vad rör andra typer av vapen.

De danska och svenska lagstiftningarna skiljer sig för det första åt vad gäller klassificeringen av innehav av skjutvapen. Den danska lagstiftningen har inte en enskild brottsrubricering som motsvarar det svenska grovt vapenbrott utan innehav av vapen klassas som begångna under särskilt skärpande omständigheter, straffbara enligt Straffeloven, och överträdelser av vapenlagstiftningen som straffas enligt Våbenloven, där lagbrottet kan vara endast en överträdelse eller en överträdelse under skärpande omständigheter. En annan skillnad mellan de båda regleringarna är straffskalorna. Den danska straffskalan är något strängare än den svenska och dömer ut fängelsestraff på upp till 6 år, medan den svenska rör sig mellan sex månader och 4 år.

Den svenska metoden för klassificering av vapenbrott kretsar kring rekvisitet *kan komma att användas för brottslig verksamhet*. Exempel på omständigheter som särskilt ska beaktas är om innehavet rör många vapen eller om det är fråga om livsfarliga vapen. Dessa är dock inte rekvisit i sig utan bevisfaktum för att enkelt kunna stödja teorin om att skjutvapnen kommer att användas för brottslig verksamhet. Den danska lagstiftningen använder sig istället av särskilt skärpande omständigheter vilka innebär att innehavet bedöms som grövre. Sådana omständigheter är om det rör sig om många vapen, hur farliga dessa är eller om de förvaras eller hanteras på ett sätt som utgör risk för att skjutvapnen kan komma att användas för brottsliga gärningar. Men dessa är omständigheter av eget värde, motsvarande svenska rättsfaktum, som i sig själva innebär att innehavet klassificeras som grövre.

Ytterligare ett faktum som uppmärksammas i svensk praxis vid klassificeringen av vapenbrott är huruvida vapnet innehafts på en allmän plats. Om så är fallet, dömer svenska domstolar ofta för grovt vapenbrott och platsen bedöms då bevisa att vapnet kunnat komma till brottslig användning. I dansk rätt verkar omständigheten om platsen där vapnet befunnit sig, på allmän eller privat plats, efter den senaste lagändringen inte

spela så stor roll. På grund av miss i lagstiftningsarbetet så kan de danska domstolarna komma att behandla innehav på privata platser mildare, vilket inte var lagstiftarens egentliga avsikt. Denna faktor kan dock utgöra den största skillnaden mellan dansk och svensk rätt eftersom de svenska domstolarna har varit tydliga med att innehav på allmän plats ska verka i försvårande riktning jämfört med innehav i hemmet eller liknande platser.

Sammanfattningsvis kan konstateras att förutom straffskalorna är den största skillnaden mellan dansk och svensk lagstiftning hur klassificeringen av vapenbrotten går till. I dansk rätt sker klassificeringen genom att överväga om innehavet skett under *särskilt skärpande omständigheter* där omständigheterna betraktas som rättsfaktum vilket innebär att omständigheten i sig har rättslig betydelse. I svensk rätt är samma omständigheter aktuella vid bedömningen men då som bevisfaktum för att vapnet *kan komma att användas vid andra brottsliga gärningar*. I praktiken är dock rättsläget i princip densamma i de båda lagstiftningarna eftersom samma omständigheter spelar in i bedömningen av huruvida det är ett grövre brott eller ej. Båda lagstiftningarna ger dessutom rätt att beakta de enskilda omständigheterna i varje enskilt fall, även om de uppger exempel på omständigheter som ska särskilt ska beaktas. Den enda större skillnaden i betydelsen av en omständighet är synen på vapeninnehav i hemmet respektive på allmän plats. I Danmark ska platsen inte spela någon roll vid bedömningen av om det utgör innehav under särskilt skärpande omständigheter eller inte. I Sverige kan denna faktor vara skillnaden vid om innehavet bedöms som vapenbrott eller ett grovt sådant.

7 Ny lagstiftning

I ett antal rapporter rörande vapenlagstiftningen skrivna mellan 2004 och 2006 på uppdrag av regeringen¹²¹ gav Rikspolisstyrelsen uttryck för att de upplever att allt fler beväpnar sig och innehar skjutvapen på allmän plats. Påföljden för dessa handlingar borde enligt Rikspolisstyrelsen skärpas rörande enhandsvapen och helautomatiska vapen då det är dessa som är mest attraktiva bland kriminella.¹²²

Baserat på bland annat Rikspolisstyrelsens rapporter gav regeringen i uppdrag åt hovrättsrådet Kazimir Åberg att biträda Justitiedepartementet att utreda vissa frågor kring den befintliga vapenlagstiftningen.¹²³ Uppdraget innefattade flera skilda frågeställningar och besvarades genom två promemorior, *Genomförande av FN:s vapenprotokoll m.m.* (Ds 2009:22) och *Vissa frågor om vapenlagen* (Ds 2010:6).¹²⁴

7.1 Ds 2010:6 Vissa frågor om vapenlagen

En av de frågor som kom att utredas i Ds 2010:6 var huruvida det fanns anledning att reglera vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av huruvida ett vapenbrott är grovt.¹²⁵

I promemorian förs fram att straffbestämmelser om grova brott kan utformas på olika sätt. Inom svensk rätt används i huvudsak två olika tekniker inom lagstiftningsarbetet. Den ena innebär att det i själva bestämmelsen anges vad som särskilt ska beaktas vid en bedömning av huruvida ett brott är grovt. Den andra tekniken innebär att det i utformningen av bestämmelsen inte ingår någon vägledning för bedömningen av vilka fall som ska bedömas som grova. Bestämmelsen om grovt vapenbrott är ett exempel på den sistnämnda metoden.¹²⁶ I allmänhet är den först nämnda lagstiftningsmetoden bättre då den bidrar till att göra bestämmelsen mer informativ och därför ger bättre vägledning för domstolar och andra aktörer inom rättsväsendet. Denna teknik är också den som för det mesta används i nyare bestämmelser. Dessa skäl talar enligt promemorian för att det finns anledning att konkretisera bestämmelsen om grovt vapenbrott. Ytterligare skäl för att så bör ske är att det har framförts att underrättspraxis inte är enhetlig i sin bedömning av huruvida ett vapenbrott är grovt eller inte. Det finns alltså goda orsaker för att i lagtext föra in de omständigheter som särskilt ska beaktas vid en bedömning av huruvida ett vapenbrott är grovt eller inte.¹²⁷

¹²¹ Rikspolisstyrelsens rapport POA-551-2228/06, s. 1.

¹²² Rikspolisstyrelsens rapport POA-551-2228/06, s. 4.

¹²³ Regeringskansliet: Justitiedepartementet: promemoria Ju2009/2604/P, s. 1.

¹²⁴ Ds 2010:6, s. förord.

¹²⁵ Ds 2010:6, s. 121.

¹²⁶ Ds 2010:6, s. 122.

¹²⁷ Ds 2010:6 s. 122f.

Utredaren ansåg att en ny reglering bör utgå från förarbetena till det grova vapenbrottet. Enligt dessa ska en klassificering av grovt vapenbrott avgöras med hänsyn till huruvida skjutvapnet kan befaras komma till brottslig användning. En sådan misstanke kan ligga för handen när det rör sig om livsfarliga vapen som saknar lagligt användningsområde eller när innehavet består av en större mängd vapen. Andra situationer kan vara vapen som innehåller skarp ammunition på offentlig plats, i fordon på offentlig plats eller i lokal till vilken allmänheten har tillträde. Samma bedömning bör göras oavsett om vapnet är skjutklart eller ej. Även andra än där nämnda omständigheter kan göra att brottet bör rubriceras som grovt och domstolarna bör på samma sätt som redan sker göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i det enskilda fallet.¹²⁸

Utredningens förslag på ny lagtext löd:

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. *Vid bedömningen av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om vapnet kan befaras komma till brottslig användning eller om vapnet är av särskilt farlig beskaffenhet.*

Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.¹²⁹

7.2 Prop. 2011/12:109 Vissa åtgärder mot illegala vapen

Under våren 2012 blev frågan om en lagändring av bestämmelsen om grovt vapenbrott aktuell på nytt och regeringen arbetade fram ett nytt lagförslag. Den 15 mars överlämnade regeringen propositionen 2011/12:109 *Vissa åtgärder mot illegala vapen* till riksdagen. I denna beskriver regeringen att motverka förekomsten av illegala skjutvapen i samhället och att förhindra att vapen kommer till brottslig användning är angelägna frågor, då det finns indikationer på att kriminella personers användning av skjutvapen ökar. Detta är oroande då skjutvapen och tillgången till dessa ofta utgör en förutsättning för att våldssituationer urartar i ännu värre följder.¹³⁰

Regeringen ansåg att genom i bestämmelsen om grovt vapenbrott ange vilka omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av om innehavet är att bedöma som grovt, blir bestämmelsen mer informativ och ger bättre vägledning till de rättsvårdande myndigheterna. Med hänvisning till detta faktum påpekade regeringen att det från åklagarhåll har framförts att praxis från tingsrätterna inte är enhetlig vid bedömningen av vilka brott som är grova. Därför föreslår regeringen, i likhet med Ds 2010:6, att de

¹²⁸ Ds 2010:6, s. 123.

¹²⁹ Ds 2010:6, s. 164.

¹³⁰ Prop. 2011/12:109, s. 12f.

omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen av huruvida ett vapenbrott ska betraktas som grovt, uttryckligen bör anges i lagtext. Genom en sådan utformning kan rättsläget bli mer förutsebart och enhetligt. Domstolarna ska dock fortsätta att göra en helhetsbedömning av samtliga omständigheter i varje enskilt fall.¹³¹

När det gäller vilka omständigheter som bör anges i bestämmelsen är regeringens avsikt att tillämpningsområdet ska utvidgas något och fler vapenbrott ska kunna klassificeras som grova. Vad gäller uttrycket att skjutvapnet *kan befaras komma till brottslig användning*, vilket nämns i förarbetena till Vapenlagen, är detta begrepp något oprecist och ger begränsad ledning till domstolarna. Enligt regeringens mening är det därför eftersträvansvärt att hitta mer precisa formuleringar. I praxis har omständigheter såsom platsen för innehavet, vapnets relativa farlighet samt mängden vapen legat till grund för bedömningen huruvida vapnet kan befaras komma till brottslig användning och dessa bör enligt regeringens mening ligga till grund för en utökad reglering.¹³²

Lagrådet avstyrkte förslaget då de ansåg att det fanns skäl som talar mot att låta platsen för innehavet utgöra en omständighet som ska beaktas särskilt vid bedömning av om ett vapenbrott ska klassas som grovt. Regeringen hade förståelse för denna uppfattning men var angelägen om att bestämmelsen ska utformas så tydligt som möjligt. Innehav av vapen på offentliga platser talar för att personen som medför detta också är beredd att använda det och även om så inte är fallet så medför förekomsten av skjutvapen på allmän plats utan tillstånd en påtaglig risk för att människor kan komma till skada. Lagrådet påpekade vidare att det snarare är regel än undantag att ett påträffat skjutvapen vid något tillfälle innehafts på en allmän plats. Regeringen anser dock att det ligger i sakens natur att omständigheten främst kommer till användning vid de fall där skjutvapnet har påträffats på, eller i nära anslutning till, en allmän plats.¹³³

Polismyndigheten i Västra Götaland föreslog i sitt remissvar till Ds 2010:6 att särskild vikt ska läggas vid vem som har innehaft vapnet, särskilt syftande på om denna person har anknytning till kriminella grupperingar eller nätverk. Regeringen ansåg dock att sådana vapeninnehav oftast omfattas av de ovan föreslagna försvårande omständigheterna samt att ett sådant nätverk eller gruppering är svårt att avgränsa i lagtext. Dessutom kan det faktum att brottet utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form betraktas som en försvårande omständighet vid bedömningen av ett brotts straffvärde enligt 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB.¹³⁴

Baserat på ovanstående redovisade överväganden ser därför regeringens förslag angående en ändring av bestämmelsen om grovt vapenbrott ut som följer:

¹³¹ Prop. 2011/12:109, s. 16.

¹³² Prop. 2011/12:109, s. 16f.

¹³³ Prop. 2011/12:109, s. 18.

¹³⁴ Prop. 2011/12:109, s. 19.

Den som uppsåtligt innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömning av om ett vapenbrott är grovt ska det särskilt beaktas om

1. *vapnet har innehafts på allmän plats, i ett fordon på allmän plats eller inom ett skolområde där grundskole-, eller gymnasieundervisning bedrivs,*
2. *vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet, eller*
3. *innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen.*¹³⁵

Om gärningen har begåtts av oaktsamhet eller om brottet är ringa, döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

7.3 Beredning, omröstning och beslut i riksdagen

Efter att prop. 2011/12:109 överlämnats till riksdagen av regeringen hamnade ansvaret för beredning av ärendet hos Justitiekommittén, tillsammans med 18 följdmotioner. Den 23 maj 2012 ska ärendet tas upp i kammaren för behandling och lagändringen planeras träda i kraft den 1 juni 2012.¹³⁶

7.4 Analys av lagförslaget

Med prop. 2011/12:109, *Vissa åtgärder mot illegala vapen*, föreslår regeringen att det i Vapenlagen ska införas omständigheter som särskilt bör beaktas vid klassificering av ett innehav av ett skjutvapen som ett grovt brott eller ej. Bakgrunden till lagändringen är att motverka illegala vapen i samhället samt användningen av dessa för brottslig verksamhet.

Omständigheterna som särskilt ska beaktas enligt lagförslaget är om skjutvapen innehafts på allmän plats, i fordon på allmän plats eller inom ett skolområde. Vidare ska beaktas om det har varit fråga om vapen av särskilt farlig beskaffenhet samt om det varit fråga om flera vapen. Dessa omständigheter är inte banbrytande. Faktorerna *särskilt farliga* eller *flera vapen* innebär att de omständigheter som nämns i förarbetena nu får en synlig plats i lagtexten. Det är också fråga om en kodifiering av praxis, då innehav på allmän plats, i fordon på allmän plats samt inom ett skolområde förs fram som försvårande omständigheter. Denna omständighet nämns inte i förarbetena men däremot har domstolarna i sina bedömningar ofta använt sig av denna omständighet som ett tecken på att skjutvapnet har kunnat komma till vidare brottslig användning och därmed dömt för grovt vapenbrott. Just med tanke på att dessa omständigheter inte är nya för domstolarna är det därför inte fråga om en markant ändring av rättsläget.

¹³⁵ Prop. 2011/12:109, s. 8f.

¹³⁶ Information från Justitiekommittén rörande betänkande 2011/12:JuU22: *Vissa åtgärder mot illegala vapen*.

Däremot är en anledning till lagändringen en strävan mot en enhetligare rättstillämpning. Från åklagarhåll har framförts kritik mot att underrättspraxis inte är enhetlig. Genom att nu i lagtext på ett tydligt sätt framhäva de omständigheter som bör läggas särskild vikt på vid en bedömning, ska rättsläget bli mer tydligt och enhetligt, en viktig rättssäkerhetsfaktor. Domstolarna ska genom lagändringen få tydligare instruktioner om vilka omständigheter som ska beaktas, och inte behöva göra egna bedömningar i den utsträckning som sker idag.

För att återkoppla till jämförelsen med dansk vapenlagstiftning så blir skillnaderna i och med denna lagändring ännu mer uttalade vad rör platsen för innehavet. Dansk rätt gör i lagtext ingen skillnad på allmän plats eller i hemmet för huruvida brottet skett under skärpande omständigheter, medan svensk rätt nu i och med denna lagändring gör ännu tydligare skillnad vid betydelsen av platsen för innehavet genom att i lagtext införa att särskild vikt ska läggas vid om innehavet skett på allmän plats, i bil på allmän plats eller inom ett skolområde. Den danska vapenlagstiftningen är alltså något mer restriktiv i och med att den inte gör skillnad på platsen för innehavet medan den svenska rätten är något mer tillåtande i detta avseende.

En ytterligare förhoppning med lagändringen är att fler innehav av vapen ska klassas som grova. Till viss del kan förmodligen denna förhoppning infrias genom att lagstiftaren genom lagstiftningsarbetet satt fokus på detta. Men då rättsläget egentligen inte förändras nämnvärt är frågan om det verkligen kommer leda till att markant fler blir fällda för grova vapenbrott. För att detta ska ske bör ytterligare omständigheter som ska tillmätas särskild vikt införas i lagtext och på det sättet öka det antal innehav som kan betraktas som grova.

8 Särskild vikt vid vem som innehåft skjutvapnet

Som beskrivits ovan föreslår regeringen att det i lagtext ska införas omständigheter som särskilt ska beaktas vid bedömningen huruvida ett vapenbrott är grovt. Syftet med lagändringen är enligt propositionen att motverka förekomsten av illegala skjutvapen och förhindra att skjutvapen kommer till brottslig användning. Ett annat uttalat syfte är att få fler innehav att klassas som grova brott. Det är dock tveksamt om fler innehav verkligen kommer att betraktas som grova, då de omständigheter som föreslås redan framkommer av förarbeten och praxis. För att åstadkomma syftet bör istället fler och nya omständigheter införas i lagtext. Frågan är, precis som uppmärksammats i några av remissvaren till Ds 2010:6, om det inte vore ändamålsenligt att som en ytterligare omständighet i lagtext införa att vikt bör läggas vid vem som innehåft skjutvapnet? Detta uttryck skulle syfta särskilt på personer med anknytning till kriminella grupperingar och nätverk.¹³⁷ De illegala vapnen följer i de kriminella gängens spår och kan ses som en del av en kriminell livsstil. Det kan i dessa fall misstänkas att skjutvapen i dessa personers besittning skulle komma att användas för vidare brottslig verksamhet. Att bedöma dessa personers innehav som grövre skulle alltså kunna innebära att fler innehav klassas som grova.

En sådan ändring i lagtext kallas nykriminalisering, vilket innebär att redan befintliga kriminaliserade gärningar utökas eller att påföljden för dessa ändras.¹³⁸ En nykriminalisering måste uppfylla vissa generella krav. Ett av dessa krav är att målet, att minska antalet individer som begår vapenbrott, kan uppnås genom ny lagstiftning vilket diskuteras utifrån straffteoretiska utgångspunkter.

8.1 Generella krav för nykriminalisering

Kriminalisering av en gärning innebär att lagstiftaren knyter samman utförandet av en sådan gärning med hot om straff. En kriminalisering innebär ett förbud eller ett påbud vilket är ett resultat av att en viss typ av gärning anses vara önskvärd respektive icke önskvärd.¹³⁹

Att belägga handlingar med straff är en åtgärd som kräver noggranna överväganden, då detta är den yttersta formen av social kontroll. Påföljden är av repressiv karaktär och har till skillnad från andra samhällsliga åtgärder i princip inte någon reparativ funktion och innebär att den som utsätts för påföljden utsätts för ett lidande och obehag. Med detta i åtanke är en

¹³⁷ Remissammanställning, *Ds 2010:6: Vissa frågor om vapenlagen*, s. 48f.

¹³⁸ Andersson m fl., *Svensk kriminalpolitik*, s. 12f.

¹³⁹ Victor, "Vilken sorts straffrätt vill vi ha eller Om defensiv och offensiv straffrättspolitik", I: *Inkast i straffområdet* (red. Nils Jareborg), s. 13.

nykriminalisering av en gärning en metod som måste användas med stor försiktighet.¹⁴⁰

För att en nykriminalisering ska vara befogad krävs att handlingen som ska beläggas med straff avser en handling som kan föranleda märkbar fara eller skada, den ska inneha ett straffvärde.¹⁴¹ Handlingen ska inte på ett lämpligt vis kunna bemötas på annat sätt. Endast om dessa aspekter tas i åtanke, uppfattas det straffrättsliga systemet som legitimt av befolkningen. Är så inte fallet, finns det risk för att samhällets generella normefterlevnad sjunker. Å andra sidan är det viktigt för att straffsystemet ska upplevas som legitimt att gärningar som föranleder fara eller skada verkligen blir belagda med straff, om det föreligger förutsättningar för detta. Vilka handlingar som är straffvärda ändras med tidens gång, och lagstiftaren måste därför vara beredd att anpassa lagstiftningen.¹⁴² Ett annat krav som kan ställas i samband med en nykriminalisering är att kriminaliseringen i sig är en metod genom vilket det oönskade beteendet kan motverkas på ett någorlunda effektivt sätt.¹⁴³ Ett krav på effektivitet innebär bland annat att det ska vara möjligt att i praktiken upprätthålla kriminaliseringen, det vill säga att rättsväsendet har en möjlighet att rent kostnadsmässigt och utformningsmässigt åtala en person för handlingen. Kravet på effektivitet behöver dock inte upprätthållas strikt i alla fall, till exempel om en nykriminalisering har en framträdande symbolfunktion.¹⁴⁴

En nykriminalisering av det grova vapenbrottet där anknytning till organiserad brottslighet är en omständighet som verkar i försvärande riktning bör alltså kunna möta vissa krav för att kunna införas. För det första gäller att om en nykriminalisering ska uppfattas som legitim bör gärningar bli belagda med straff endast om de kan leda till fara eller skada. I fallet med vapenbrott kan den allmänna uppfattningen beskrivas som att personer med anknytning till kriminella gäng som innehar vapen bör straffas, då skjutvapnen förmodligen kommer att användas för vidare brottslig verksamhet som kan innebära skada eller fara för andra människor. En person med anknytning till organiserad brottslighet som innehar ett vapen begår med andra ord en handling som har ett straffvärde. Det andra kravet för en nykriminalisering är att denna ska vara en metod genom vilket det oönskade beteendet motverkas på ett effektivt sätt, det vill säga att en brottspreventiv verkan uppstår. Skapandet av en sådan effekt kan diskuteras utifrån olika straffteorier.

8.2 Straffteorier

Straffteorier är teorier om verkningar av samt legitimerande av utdömning av straff. Detta kan innebära teorier kring varför samhället dömer ut straff,

¹⁴⁰ SOU 2000:88, s. 171.

¹⁴¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 52.

¹⁴² SOU 2000:88, s. 171f.

¹⁴³ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 52.

¹⁴⁴ SOU 2000:88, s. 172.

straffs normativa grunder eller straffets brottspåverkande effekter.¹⁴⁵ Vanligtvis brukar teoretiker nämna tre olika typer av straffteorier: individualprevention, allmänprevention och vedergällning. Individualprevention och allmänprevention grundar sig på uppfattningen om att det som legitimerar straffande av en gärning är den minskning av den typen av gärningar som åstadkoms genom att gärningen är straffbelagd. Den moraliska rätten att straffa legitimeras följaktligen av att dessa åtgärder minskar denna typ av gärningar och därmed brottsligheten. De båda teorierna har en så kallad konsekvensetisk grund eller utilitaristiskt förhållningssätt. Teorier om vedergällning grundar sig istället på att själva handlingen utgör grunden för de normativa övervägandena. Eventuella framtida konsekvenser i form av minskad brottslighet är ointressanta utan det som rättfärdigar straffet är tanken att den brottsliga gärningen ska sonas. Dessa teorier bygger på en så kallad pliktetik.¹⁴⁶ Vedergällning kommer inte att diskuteras i detta arbete då syftet med denna del är att utreda brottspreventiva teorier. Inte heller kommer individualprevention att diskuteras då dessa ska motverka att den som har förövat brott begår brott på nytt.¹⁴⁷ Av intresse för denna nykriminalisering är att avskräcka individer från att begå vapenbrott från början. Med detta i åtanke är det därför lämpligast att diskutera brottsprevention utifrån allmänpreventiva teorier.

8.2.1 Allmänprevention

8.2.1.1 Allmänt

Teorier om allmänprevention kretsar kring den effekt som ett straffhot kan ha för samhället i stort. Allmänprevention brukar delas in i allmänavskräckning och moralbildning. Allmänavskräckning brukar i sin tur delas in i omedelbar samt medelbar avskräckning, där omedelbar är den avskräckningseffekt som kan uppnås genom exempelvis offentliga avrättningar och medelbar är den eventuella avskräckning som kan uppnås dels genom att en handling är kriminaliserad, dels genom att kriminaliseringen är förenad med ett straff. En allmän avskräckningseffekt anses kunna uppnås om tre förutsättningar är uppfyllda. För det första måste regeln vara klar och tydlig samt känd av rättsväsende och allmänhet. För det andra måste sannolikheten att bli upptäckt och straffad för ett brott upplevas som tillräckligt hög för att individer ska avstå från att begå gärningen. För det tredje måste sanktionerna som följer på ett brott upplevas som tillräckligt stränga och ingripande för att avskräcka en gärningsman.¹⁴⁸

Moralbildning i sin tur handlar om att människor börjar se en handling inte bara som förbjuden utan också som moraliskt förkastlig om handlingen är kriminaliserad genom lag. Teoretiker skiljer på handlingar förbjudna i lag som antingen *mala prohibita*, handlingar som är dåliga för att de är förbjudna i lag, och *mala per se*, handlingar som är dåliga i sig. Tanken är

¹⁴⁵ Andersson m fl., *Svensk kriminalpolitik*, s. 8.

¹⁴⁶ Andersson m fl., *Svensk kriminalpolitik*, s. 9.

¹⁴⁷ Jmf. Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 49.

¹⁴⁸ Andersson m fl., *Svensk kriminalpolitik*, s. 12.

att genom att förbjuda vissa gärningar i lag ska allmänheten inte endast se dem som *mala prohibita* utan till slut internalisera gärningen som dålig i sig, som *mala per se*.¹⁴⁹

8.2.1.2 Allmänpreventiva teoriers brottspreventiva verkan

Teorier om allmänprevention delas in i avskräckning och moralbildning. Avskräckning delas i sin tur in i omedelbar och medelbar avskräckning. Omedelbar avskräckning kommer dock inte att diskuteras vidare i detta arbete då de metoder som används för att uppnå effekt enligt den teorin, det vill säga till exempel avrättning, inte är aktuella.

Medelbar avskräckning kan uppnås om tre förutsättningar är uppfyllda. Regeln måste vara känd, sanktionssannolikheten måste vara hög och straffet måste upplevas som tillräckligt högt för att individer ska avstå från att begå gärningen. Om lagstiftaren ska resonera i termer av avskräckning är det bäst att förbättra sanktionssannolikheten för ett brott.¹⁵⁰ Sanktionssannolikheten är av central brottspreventiv betydelse, och då främst den uppfattade risken att bli upptäckt och lagförd, och inte den faktiska, eftersom människor tenderar att överskatta risker. Inom rättsväsendet är det främst polisens övervaknings- och brottsutredande verksamhet som kan påverka denna risk.¹⁵¹ Brottsprevention genom sanktionssannolikhet verkar dock fungera bättre för brottslighet som sker genom instrumentellt handlande, så som stöld. Av allt att döma har risken för sanktioner inte någon större påverkan för expressiva brottshandlingar så som våldsbrott.¹⁵²

Även om lagstiftningen redan i förväg avfärdas som ineffektiv så är den ofta tänkt att vara en del av ett normativt system som på flera områden antas ha en handlingsdirigerande verkan.¹⁵³ Förändringar av straffrättens utformning verkar i vissa fall ha gett moralbildande effekter som påverkar beteende. Exempel på detta är barnaga och rattfylleri. Resultat som visar på en preventiv effekt av kriminalisering har dock fokuserat på områden där det skedde påtagliga förändringar i och med kriminaliseringen. Potentialen att uppnå ändringar i individers inställning är därför förmodligen relativt liten när det gäller nykriminaliseringar.¹⁵⁴

Kriminalisering av gärningar samt ökad sanktionsrisk tycks alltså ha potential att påverka brottslighet, i alla fall för vissa typer av brott. Preventionseffekter av dessa metoder är dock inte ett resultat av straffet i sig

¹⁴⁹ Andersson m fl., *Svensk kriminalpolitik*, s. 12f.

¹⁵⁰ Andersson m fl., *Svensk kriminalpolitik*, s. 12.

¹⁵¹ BRÅ, Rapport 1994:1, s. 33.

¹⁵² Grevholm m fl., "Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdssystemet ge", *Svensk Juristtidning*, s. 467.

¹⁵³ Victor, "Vilken sorts straffrätt vill vi ha eller Om defensiv och offensiv straffrättspolitik", I: *Inkast i straffområdet* (red. Nils Jareborg), s. 13.

¹⁵⁴ Grevholm m fl., "Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdssystemet ge", *Svensk Juristtidning*, s. 466.

utan av själva kriminaliseringen samt dess utformning och tillämpning.¹⁵⁵ Men för att uppnå en allmän avskräckningseffekt bör enligt teorier om allmänprevention även straffet upplevas som tillräckligt högt för att avskräcka från den brottsliga gärningen. Höga straff kan alltså verka brottspreventivt.

8.3 Analys

En analys av detta presumtiva lagförslag kommer att utgå från de generella kriminaliseringskrav och de relevanta straffteorier som beskrivits ovan.

För att nykriminaliseringar ska anses vara befogade krävs att ändringarna i lagtext ska upplevas som legitima och vara tillräckligt effektiva för att uppnå syftet med lagändringen. För att upplevas som legitima bör nykriminaliseringarna svara mot en handling som kan föranleda fara eller skada för annan. Handlingen ska ha ett straffvärde. Innehav av skjutvapen kan innebära fara för andra och för de flesta i samhället ses vapeninnehav som något förkastligt. Även länken mellan vapeninnehav och organiserad brottslighet är ett samband som skänker legitimitet åt att denna försvårande omständighet införs i bestämmelsen om grovt vapenbrott.

För att nykriminaliseringen ska vara effektiv krävs att den åstadkommer syftet med ändringen, i detta fall att minska förekomsten av de illegala skjutvapnen samt användandet av dessa vid andra brott. Brottsprevention åstadkoms antingen att genom en attitydförändring kring innehav av vapen eller genom avskräckning. Avskräckning frambringas genom att öka sanktionssannolikheten för att bli dömd för grovt vapenbrott i kombination med att straffet för dessa verkar tillräckligt höga för att individer ska avstå.

Vad gäller attitydförändring är detta svårt att åstadkomma inom ett område som redan är kriminaliserat och därför kommer en nykriminalisering vad gäller det grova vapenbrottet inte att vara effektiv genom moralbildning. En avskräckningseffekt är därför den lämpligaste metoden att åstadkomma en brottsprevention. En sådan effekt åstadkoms genom att regeln är känd, sanktionssannolikheten är hög samt att straffen avskräcker. Sanktionssannolikhet åstadkoms inte genom lagstiftning inom straffrättsområdet utan genom att utarbeta effektivare insatser för att hitta vapen och straffa dem som innehar dessa. Åstadkommandet av brottsprevention genom avskräckning kräver därför hjälp från andra instanser i samhället. Straffrätten kan dock åstadkomma en brottsprevention genom att se till att straffen är höga, då detta också är en faktor för att åstadkomma avskräckningseffekt. Att nykriminalisera det grova vapenbrottet så att fler innehav bedöms som grova kan därför innebära en viss brottspreventiv effekt och kan därmed ses som effektiv för att uppnå syftet att minska antalet illegala vapen i samhället.

¹⁵⁵ Grevholm m fl., ”Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdssystemet ge”, *Svensk Juristtidning*, s. 471.

9 Svårigheter med att införa att anknytning till organiserad brottslighet ska utgöra en försvårande omständighet

9.1 Legalitetsprincipen

Enligt Peczenik omfattar begreppet rättssäkerhet fyra komponenter: *rättsliga beslut* som i hög grad är *förutsebara* och *etiskt godtagbara*. Ordet säkerhet i rättssäkerhet antyder att beslut bör vara förutsebara, för en individ är inte säker eller trygg om det finns risk för ett oberäkneligt beslut från överheten. Förutsebarhet av rättsliga beslut främjas av att dessa beslut har stöd av generella rättsregler.¹⁵⁶ En sådan rättsregel utgörs av legalitetsprincipen som fungerar som en garanti för rättssäkerheten genom att ställa sådana krav på lagstiftningen att medborgarna kan förutse när och hur de kan komma att bli föremål för straffrättsliga ingripanden.¹⁵⁷ Legalitetsprincipen är alltså en viktig rättssäkerhetsgaranti.¹⁵⁸

9.1.1 Vad innebär legalitetsprincipen

Enligt 1 kap. 1 § RF utövas den offentliga makten under lagarna. Med detta avses helt enkelt att all maktutövning från det offentligas sida kräver stöd i lag eller författning. Principens verkliga betydelse varierar beroende på rättsområde men väger tyngst inom straffrätten¹⁵⁹ där förhållandet ofta uttrycks i den latinska frasen *nullum crimen sine lege, nulla poena sine crimine, nullum crimen sine poena legali* som betyder inget straff utan lag, inget straff utan brott, inget brott utan kriminalisering genom lag.¹⁶⁰

Inom straffrätten återfinns legalitetsprincipen i 1 kap. 1 § BrB som uttrycker att brott är en gärning som är beskriven i BrB eller i annan lag eller författning och för vilken straff är föreskrivet. Brott är alltså en gärning för vilken är stadgat straff. Anledningen till att definitionen av ett brott är att gärningen är straffbelagd är på grund av att det är omöjligt att ange gemensamma drag av kvalitativ natur som skulle kunna känneteckna alla brott. Resultatet har därför blivit att definitionen är av formell natur.¹⁶¹ Legalitetsprincipen som den ursprungligen framställdes innebar att såväl brotts gärningsinnehåll som påföljden för brott skulle vara bestämd i lag så

¹⁵⁶ Peczenik, *Rätten och förnuftet*, s. 32.

¹⁵⁷ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 57f.

¹⁵⁸ Holmqvist m fl, *Brottsbalken: en kommentar: Del 1 (1-12 kap.)*, s. 1:5.

¹⁵⁹ Warnling-Nerep, "Till frågan om legalitet och retroaktivitet i svensk rätt", *Juridisk Tidsskrift vid Stockholms Universitet*, s. 836.

¹⁶⁰ Prop. 1993/94: 130, s. 13.

¹⁶¹ Holmqvist m fl., *Brottsbalken: en kommentar: Del 1 (1-12 kap.)*, s. 1:4.

pass klart att en individ skulle kunna avgöra huruvida en planerad handling var straffbar och vilket straff som skulle följa.¹⁶²

Utformningen av lagbestämmelser är betydelsefull vid en praktisk tillämpning av legalitetsprincipen. Ju mer precist och exakt som lagbestämmelserna utformas, desto mer förutsägbara blir de och desto mindre lämnas till domstolens egen bedömning. Men för att detta mål ska uppnås måste straffbestämmelserna vara extremt omfattande och detaljerade, något som är svårt att uppnå och en metod som inte tillämpas av lagstiftaren i gemen. Lagstiftaren ämnar istället att bestämmelser ska vara så koncentrerade som möjligt, vilket kan leda till problematiska konsekvenser för möjligheten att följa legalitetsprincipen till fullo. Varje rättsregel har ett kärnområde i vilket det är ostridigt att bestämmelsen är tillämplig. Det brukar heller inte vara komplicerat att klargöra en gräns varvid bestämmelsen inte är tillämplig. Mellan dessa två ytterligheter finns dock ett perifert område där domstolen kan behöva tolka huruvida bestämmelsen är tillämplig eller ej. Behovet av tolkning ökar ju vagare en bestämmelse är utformad. När lagstiftaren utformar dylika typer av straffbestämmelser med normativa rekvisit, medför dessa oklarheter svårigheter för den enskilde att veta vilket straffvärde en eventuell brottslig handling kan medföra.¹⁶³ Enligt Hans Thornstedt måste lagstiftningen, för att legalitetsprincipen inte bara ska vara gällande till namnet, inriktas på att i största möjliga mån inskränka utrymmet för domstolens egna värderingar. Istället bör brottsbeskrivningar utformas i största möjligaste mån deskriptivt och undvika vaga uttryck.¹⁶⁴ Frände kallar detta för legalitetsprincipens obestämdhetsförbud.¹⁶⁵

9.1.2 Analys

Som beskrivet i arbetets första del finns det inte en allmänt vedertagen definition av begreppet organiserad brottslighet, utan de definitioner som finns ser olika ut och förändras med tiden, allt beroende på sammanhang och vilka aktörer det är som definierar begreppet.¹⁶⁶ Baserat på de försök till definitioner som gjorts kan en ungefärlig definition sättas samman men problemet är att de definitioner som denna utgår från har utformats av aktörer med olika mål och olika syften. Även begreppet anknytning ger upphov till en osäkerhet kring vilka som faktiskt ska omfattas av denna bestämmelse. En person kan ha kontakter med en grupp på en mängd olika sätt och alla kan orimligen omfattas av ett begrepp som används i straffrättslig mening.

¹⁶² Thornstedt, "Legalitet och teleologisk metod i straffrätten", I: *Festskrift tillägnad Nils Herlitz*, s. 323.

¹⁶³ Sundell, "Legalitetsprincipen inom svensk straffrätts historia", *Juridisk Tidsskrift vid Stockholms Universitet*, s. 109f.

¹⁶⁴ Thornstedt, "Legalitet och teleologisk metod i straffrätten", I: *Festskrift tillägnad Nils Herlitz*, s. 335f.

¹⁶⁵ Frände, *Den straffrättsliga legalitetsprincipen*, s. 3f.

¹⁶⁶ SOU 2000:88, s. 57f.

Principen om att ingen ska kunna dömas till straff utan stöd i lag är en viktig rättssäkerhetsgaranti.¹⁶⁷ För att upprätthålla rättssäkerheten måste därför bestämmelser i BrB vara tydligt utformade och det kan inte råda osäkerhet om vilka fall som faller in under bestämmelsen och vilka som inte gör detta. Det är därför som det kan uppstå problem med att införa en omständighet där anknytning till organiserad brottslighet eller kriminella gäng ska verka i försvårande riktning vid klassificering av vapenbrott. Organiserad brottslighet eller kriminella gäng är svåra att definiera och ett införande av en sådan omständighet skulle kunna strida mot legalitetsprincipen. Enligt denna ska gärningsinnehåll av ett brott framgå av lagtext så pass klart att en individ kan avgöra huruvida en planerad handling är straffbar och vilket straff som då ska följa. För att en sådan bestämmelse ska kunna införas i Vapenlagen måste det således nog utredas vad som ska omfattas av begreppet organiserad brottslighet. Ju mer precisa och exakta bestämmelserna är, desto mer överensstämmande med legalitetsprincipen är dem. Utan en klar definition kan det vara oklart huruvida ett innehav med samband till organiserad brottslighet ska betraktas som ett grovt brott eller inte.

För varje bestämmelse finns det ett kärnområde med gärningar som helt klart faller innanför bestämmelsens gränser. Det är också klart vilka gärningar som inte faller in under bestämmelsen. Mellan dessa klarheter finns det en gråzon med gärningar vilka det är oklart om huruvida bestämmelsen kan tillämpas på. Legalitetsprincipen ska motverka att denna gråzon blir för stor genom att se till att det inte utformas vaga bestämmelser. Då legalitet är viktig ur rättssäkerhetssynpunkt skulle en bestämmelse om grovt vapenbrott som det råder osäkerhet kring strida mot rättssäkerheten.

9.2 Föreningsfrihet

Enligt 2 kap. 1 § femte punkten RF är varje medborgare i Sverige gentemot det allmänna tillförsäkrad föreningsfrihet, det vill säga frihet att sammansluta sig med andra för allmänna eller enskilda syften. Detta är den så kallade positiva föreningsfriheten.¹⁶⁸ Skyddet omfattar också andra privaträttsliga sammanslutningar än den gängse meningen av föreningar och det krävs inte att föreningen är en juridisk person. Rättigheten omfattar inte bara frihet att bilda sammanslutningar utan också rätten att verka inom en sådan.¹⁶⁹ Den positiva föreningsfriheten är relativ, vilket innebär att den kan begränsas genom lag.¹⁷⁰

9.2.1 Den positiva föreningsrättens innebörd

Avsikten med denna rättighet är att ge individer stora möjligheter att sluta sig samman och att i större grupper gemensamt verka i olika syften. Det

¹⁶⁷ Holmqvist m fl, *Brottsbalken: en kommentar: Del 1 (1-12 kap.)*, s. 1:5.

¹⁶⁸ Warnling-Nerep m fl., *Statsrättens grunder*, s. 177.

¹⁶⁹ Prop. 1975/76:209, s. 144.

¹⁷⁰ Genom rättighetsbegränsande normgivning, se 2 kap. 12 och 14 §§ RF.

förutsätter att det knappast är möjligt att göra skillnad mellan olika legitima syften beroende på vilken grad av betydelse dessa syften kan ha för den fria åsiktsbildningen.¹⁷¹ Rättigheten ska dock inte tolkas så att en verksamhet som är illegal om den bedrivs av en enskild individ skulle vara friad mot ingrepp om den istället bedrivs som en förening. Rättigheten förbjuder endast att ställa upp hinder mot att lovlig verksamhet bedrivs i föreningsform.¹⁷²

Ett mål som rörde den positiva föreningsrätten är AD 1995 nr 122 där en yrkesofficer blev avskedad på grund av sitt medlemskap i motorcykelklubben Choppers Northside/MC Sweden. Hans medlemskap i klubben var känt för Försvarsmakten men när Choppers Northside/MC Sweden ansökte om medlemskap i Hells Angels verkar detta faktum ha lett till att förtroendet för officeraren minskade och han ställdes inför kravet att utträda ur klubben eller att förlora jobbet. AD ansåg dock att påståendet att Hells Angels sysslade med kriminell verksamhet inte bevisats i målet och därför inte kunde ge fog till en sådan generell inställning som kan leda till att en arbetstagare ska förlora sitt arbete. Avgörande måste vara vilka omständigheter som föreligger i det enskilda fallet. Yrkesofficeraren hade skött sina uppgifter bra och utan anmärkningar och det fanns inga uppgifter som tydde på att han skulle missbruka sitt förtroende. Med hänsyn till att uppgifterna om att motorcykelklubbar sysslar med brottslig verksamhet endast kunde sägas vara allmänt hållna, fanns det inte saklig grund för att säga upp yrkesofficeraren. I målet utgick alltså AD från att yrkesofficeraren var oskyldig tills motsatsen var bevisad. Det var inte saklig grund att avskeda honom bara för att han var med i en organisation som kunde misstänkas vara inblandad i organiserad brottslighet, utan en konkret misstanke eller uppgift om personen krävs, annars strider uppsägningen mot föreningsfriheten.

9.2.2 Begränsningar av föreningsfriheten

2 kap. 24 § andra stycket RF anger att föreningsfriheten får begränsas endast när det gäller sammanslutningar vilkas verksamhet är av militär eller liknande natur eller innebär förföljelse av en folkgrupp på grund av etniskt ursprung, hudfärg eller annat liknande förhållande. Ett exempel där en sådan inskränkning skett är genom 18 kap. 4 § BrB, olovlig kårverksamhet.

9.2.2.1 SOU 1991:75 Organiserad rasism

Bestämmelsen i 2 kap. 24 § andra stycket RF aktualiserades även genom förslaget om ett nytt brott i BrB, organiserad rasism och stöd därtill, framförd i SOU 1991:75. Utredningen föreslog att den som deltar i eller lämnar stöd till en sammanslutning som ägnar sig åt rasistisk förföljelse genom att ligga bakom eller uppmåna till vissa särskilt allvarliga typer av brott skulle straffas. Detta skulle endast gälla sammanslutningar som är delaktiga i att våldsbrott eller hot begås som en del av förföljelse av

¹⁷¹ Prop. 1975/76:209, s. 112.

¹⁷² Prop. 1975/76:209, s. 113.

människor på grund av deras ras. Bestämmelsen skulle inte gälla sammanslutningar som endast sprider rasistiska meddelanden.¹⁷³ Utredningen ansåg att förslaget inte innebar en större inskränkning av föreningsfriheten då intresset av att med kraft kunna ingripa mot denna typ av organisationer vägde tyngre.¹⁷⁴ Gränsdragningen avseende vilka sammanslutningar som skulle inkluderas i bestämmelsen ansågs inte utgöra ett så stort problem som om deltagande i alla rasistiska sammanslutningar skulle kriminaliseras, då vad som skulle prövas var om sammanslutningen genom uttalande eller faktiskt handlande ägnat sig åt förföljelse genom att uppmana eller delta i brottslighet med inslag av våld, tvång eller hot. Det ansågs inte behöva bevisas en faktisk koppling mellan organisationen och konkreta brott utan allmänna ordalag eller distribuerande av material som uppmanat till hot eller våld mot vissa grupper skulle innebära att bestämmelsen skulle kunna appliceras.¹⁷⁵

Efter remissbehandling av förslaget beslutade regeringen att inte införa ett sådant brott i BrB. Beslutet var ett resultat av en avvägning mellan dels rasismens oförenlighet med våra demokratiska normer, dels värnandet av friheten att bilda föreningar för fritt utbyte av åsikter. De flesta former av rasistisk verksamhet ansågs redan vara kriminaliserade och det ansågs vara svårt att få bestämmelsen att vara effektiv, bland annat med tanke på legalitetsprincipen. Eftersom de föreslagna bestämmelserna innebar en inskränkning av föreningsfriheten fick invändningarna mot förslaget särskild styrka och regeringen beslutade att inte införa detta brott i BrB.¹⁷⁶

9.2.2.2 SOU 2000:88 Organiserad brottslighet m.m.

Kommittén om straffansvar för organiserad brottslighet, m.m., fick 1998 i uppdrag att utreda bland annat straffansvar för deltagande i organisationer som sysslar med brottslig verksamhet. Kommittén skulle överväga huruvida det borde göras straffbart att aktivt delta i dessa organisationer, där ett aktivt deltagande kunde bestå av finansiering, upplåtande av lokal eller annat aktivt stöd. Detta aktiva stöd skulle dock inte utsträckas till att enbart omfatta medlemskap.¹⁷⁷

Utredningen kom fram till att det svenska straffrättsliga systemet bygger på ett individuellt ansvar vilket leder till svårigheter när det gäller att bekämpa brott som begås i organiserad form av organiserade grupper. Ofta gäller vid dessa fall att det är svårt att reda ut vem inom gruppen som är straffrättsligt ansvarig. Frågan i utredningen var dock huruvida en kriminalisering av deltagande kunde vara en effektiv metod för att bekämpa en sådan typ av brottslighet.¹⁷⁸ Ett grundläggande krav vid kriminalisering är att gärningen är straffvärd. Detta krav innebar enligt utredningen att en kriminalisering endast kunde bli aktuell vid förfaranden begångna av grupper som sysslar

¹⁷³ SOU 1991:75, s. 117.

¹⁷⁴ SOU 1991:75, s. 118.

¹⁷⁵ SOU 1991:75, s. 120f.

¹⁷⁶ Prop. 1993/94: 101, s. 23ff.

¹⁷⁷ Kommittédirektiv 1998:66, s. 1.

¹⁷⁸ SOU 2000:88, s. 176.

med mera allvarlig brottslig verksamhet. Detta krav innebar också att allt deltagande eller stöd till sådana grupper inte kan kriminaliseras, då en sådan kriminalisering skulle komma att beröra gärningar som saknar straffvärde och i praktiken innebära ett förbud mot medlemskap i vissa grupper.¹⁷⁹

9.2.3 Analys

Den grundläggande rätten till föreningsfrihet ger oss en möjlighet att sluta oss samman i grupper för att verka i olika syften. Dessa grupper behöver inte vara juridiska personer utan föreningsfriheten ger även en rätt att slå sig samman till de kriminella gäng som utgör den organiserade brottsligheten. De har naturligtvis inte en rätt att bedriva kriminalitet genom dessa grupper utan rätten gäller endast bildandet eller tillhörandet av en grupp eller förening. Den positiva föreningsrätten har som tidigare beskrivits inneburit att arbetstagare har rätt att vara medlem i princip i vilka föreningar dessa vill utan att riskera avsked, så länge som de faktiskt inte beslagits med att själva begå brott. Själva medlemskapet i en kriminell organisation är inte tillräckligt för att rätten till föreningsfrihet ska kunna begränsas, utan ett konkret faktum utöver medlemskapet måste kunna visas för att personen ska kunna lida konsekvenser. Ett exempel på ett sådant konkret faktum är att personen faktiskt har begått ett brott planerat av organisationen.

Vad gäller stöd till en kriminell organisation och straffansvaret för detta, utreddes frågan i SOU 2000:88, där utredningen kom fram till att det inte får kriminalisera allt stöd till sådana organisationer då en sådan kriminalisering skulle omfatta gärningar som saknar straffvärde och därför strida mot föreningsfriheten. Alltså, medlemskap eller stöd av mindre betydelse till en sådan typ av organisation saknar straffvärde och bör därför inte ligga en person till last i straffrättslig mening.

Ett införande av omständigheten att anknytning till en kriminell organisation kan medföra att vapeninnehav bedöms som grovt, skulle kunna utgöra en inskränkning av föreningsfriheten. Detta då det i praktiken skulle innebära ett förbud mot medlemskap i de grupperingar som samhället betraktar som kriminella organisationer, genom att individer med denna anknytning skulle dömas hårdare för innehav av vapen än en person utan denna anknytning. Detta faktum skulle kunna få individer att avstå från sin rättighet att verka i vilka föreningar denne vill. En sådan lagändring bör alltså avrådas med hänvisning till att endast anknytning till vissa grupper eller föreningar är gärningar som saknar straffvärde och bör därför inte resultera i hårdare straff. Att låta en gärning utan straffvärde verka i försvårande riktning vid bedömning av svårighetsgraden av ett brott kommer i min mening därför att resultera i en kränkning av föreningsfriheten.

¹⁷⁹ SOU 2000:88, s. 176f.

10 Utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form

Baserat på ovan redovisade skäl bör följaktligen anknytning till organiserad brottslighet eller kriminella gäng inte införas som en omständighet att särskilt beakta vid klassificeringen av vapenbrott. För att ändå införa ytterligare vägledning åt domstolarna vid bedömningen av huruvida ett innehav ska bedömas som grovt och för att särskilt komma åt den organiserade brottslighetens innehav av skjutvapen, är en lösning att införa en omständighet som hämtar inspiration från 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB.

10.1 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB

I 29 kap. 2 § BrB räknas försvårande omständigheter vid straffmätningen upp. Enligt sjätte punkten ska som en sådan omständighet räknas det faktum att brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form eller systematiskt eller om brottet föregåtts av särskild planering. Med brottslighet som utövats i organiserad form avses gärningar där brotten begåtts inom ramen för en struktur där personer samverkat under en tid för att kunna begå dessa gärningar. Det är inte tillräckligt att det aktuella brottet begåtts i samverkan med andra utan personerna ska ha ingått i en sammanslutning av viss kontinuitet med ett syfte att begå brott som sträcker sig längre än det enskilda brottet. Att brottet utgjort ett led i en brottslighet som utövats i organiserad form innebär att brottet ska ha ett naturligt samband med brottsligheten.¹⁸⁰

Exempel på hur bestämmelsen används ges i NJA 2006 N 70. De tilltalade i målet stod åtalade för att gemensamt och i samförstånd utpressat målsägaren genom att hota med att våld skulle riktas mot honom och hans familj. Hoten förstärktes genom att de tilltalade genom att bära särskilda kläder visat sin tillhörighet till Red and White Crew som är en supporterklubb till Hells Angels. I målet gjorde Riksåklagaren gällande att den form av utpressning som var fallet i målet utgjorde typexempel för den verksamhet som kännetecknar de så kallade MC-gängens verksamhet. Omständigheten att de tilltalade varit iklädda västar som visat anknytning till Red and White Crew är en av de omständigheter som bidrog till att brotten bedömts som grova. HD ansåg dock att det inte var utrett i vilken mån de tilltalade var engagerade i den verksamhet som Riksåklagaren beskrivit och att bara det faktum att MC-gäng må bedriva sådan typ av verksamhet inte kan ligga de åtalade till last som en ytterligare försvårande omständighet. Även i mål B 1141-11 från Hovrätten för Nedre Norrland anger domstolen att enbart det

¹⁸⁰Prop. 2009/10:147, s. 43.

faktum att den tilltalade är medlem i Outlaws inte utgör en sådan försvårande omständighet som avses i 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB. Enligt praxis så medför alltså medlemskap i en känd kriminell organisation inte automatiskt en försvårande omständighet vid straffmätningen, utan det krävs att det är visat att den tilltalade faktiskt deltagit i en organiserad form av brottslig verksamhet.

10.2 I enlighet med legalitetsprincipen

Genom att införa att vapeninnehav som utgjort ett led i en brottslighet som utövas i organiserad form ska utgöra en försvårande omständighet vid klassificeringen av vapenbrott slipper lagstiftaren formulera en definition av begreppet organiserad brottslighet, en definition som kommer vara svår att utforma och att använda. Även vad som ska utgöra en anknytning till dessa organisationer slipper definieras, då även detta är ett inte helt klart begrepp. *Utgjort led i en brottslighet som utövas i organiserad form* är ett begrepp som redan existerar i den svenska lagstiftningen genom dess placering i 29 kap. BrB. Därmed är detta en omständighet som domstolarna redan har använt sig av. Allt detta talar för att begreppet är funktionellt och skulle kunna införas i bestämmelsen om det grova vapenbrottet utan att orsaka förvirring.

10.3 Strider inte mot föreningsfriheten

Ett införande av en omständighet som medför att tilltalade som är medlemmar eller har anknytning till den organiserade brottsligheten straffas hårdare än andra skulle strida mot föreningsfriheten. Att ha en anknytning till en kriminell organisation genom att umgås i vissa kretsar eller vara medlem i denna är en handling som saknar straffvärde och bör därför inte innebära en konsekvens i straffrättslig mening. En sådan omständighet skulle strida mot rätten till föreningsfrihet. Om däremot en omständighet som beskriven för ovan införs i lagtext, skulle individen ändå kunna straffas för gärningar som utgjort led i en brottslighet som utövas i organiserad form, men då endast straffas för konkreta handlingar, så som att medverkat till en brottslighet som faktiskt har utövats. Själva anknytningen i sig skulle alltså inte straffas och därmed kränker detta förslag inte föreningsfriheten.

10.4 Analys

Ett förslag till ny bestämmelse om vapenbrott skulle med införande av denna omständighet kunna se ut på följande sätt:

Den som uppsåtligen innehar ett skjutvapen utan att ha rätt till det eller överlåter eller lånar ut ett skjutvapen till någon som inte har rätt att inneha vapnet döms för vapenbrott till fängelse i högst ett år.

Om brottet är grovt döms för grovt vapenbrott till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Vid bedömning av om ett vapenbrott är grovt ska det särskilt beaktas om

1. vapnet har innehafts på allmän plats, i ett fordon på allmän plats eller inom ett skolområde där grundskole-, eller gymnasieundervisning bedrivs,
2. vapnet har varit av särskilt farlig beskaffenhet,
3. innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har avsett flera vapen eller,
4. innehavet, överlåtelsen eller utlåningen har utgjort ett led i en brottslighet som utövas i organiserad form.

Exempel på innehav som kan ha utgjort led i en brottslighet som utövas i organiserad form är innehav där personen sedan tidigare blivit dömd för liknande brottslighet i kontexten av medlemskap i organiserad brottslighet eller om personen står åtalad för annan gängrelaterad brottslighet. Nackdelen med denna lösning är att den inte kan appliceras på innehav där en person inte är dömd sedan innan för liknande brott eller står åtalad för bara innehav av vapen i hemmet. Men i dessa fall finns mindre risk för att vapnet kommer att användas för annan brottslig verksamhet och den tilltalade bör i dessa fall inte dömas för grovt brott. Fördelen med att införa denna omständighet i lagtext är att den syftar på de innehav som begås av personer som medverkar till den organiserade brottsligheten.

I praxis har domstolarna redan diskuterat kring huruvida tidigare brottslighet ska verka i försvårande riktning vid klassificering av vapenbrott och ett sådant faktum har nämnts i domskäl. Just denna omständighet kommer därför inte leda till att rättsläget förändras nämnvärt. Det kan dock leda till en enhetligare rättstillämpning, speciellt med tanke på Åklagarmyndighetens kritik mot tingsrätterna om att de har svårigheter med att avge enhetliga domar. Genom att i lagtext belysa att denna omständighet särskilt ska beaktas kan därmed också antalet innehav som bedöms som grova öka.

Det som kan anföras mot denna nykriminalisering är att förhållandet att innehavet utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form redan kan beaktas vid bedömning av straffvärdet. Men om den omständigheten ska beaktas vid ett innehav som inte bedömts som grovt, kan påföljden maximalt bli fängelse i ett år enligt straffskalan i 9 kap. 1 § första stycket Vapenlagen. Om en sådan omständighet istället särskilt ska beaktas vid klassificeringen, innebär det att ett innehav kan klassas som grovt brott och därmed straffas enligt en straffskala mellan sex månader och fyra år, se 9 kap. 1 § andra stycket Vapenlagen.

Sammanfattningsvis kan konstateras att införandet av den försvårande omständigheten att innehavet utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form skulle leda till att fler innehav klassas som grova då rättstillämpningen blir enhetligare om domstolarna vet att det ska läggas särskild vikt vid denna faktor. Rättsläget i sig ändras inte nämnvärt då innehav under dessa förutsättningar redan idag kan övervägas och verka i försvårande riktning i det enskilda fallet. Det som är fördelen med denna lösning är att lagstiftaren skulle slippa eventuella svårigheter med att definiera oklara begrepp samt att en omständighet som inriktar sig på personligt ansvar inte skulle innebära en kränkning av föreningsfriheten genom att straffa anknytning till vissa grupper.

11 Diskussion och slutsats

11.1 Inledande diskussion

Det nya förslaget till ändring i Vapenlagen är tillkommet i syfte att motverka illegala skjutvapen i samhället samt att förhindra att dessa kommer till brottslig användning. Vapeninnehav är vanligt förekommande inom de kriminella gäng som utgör den organiserade brottsligheten och det finns indikationer på att kriminella personers användning av skjutvapen ökar. I förarbetena till det grova vapenbrottet angavs att även om det på goda grunder kan misstänkas att den som innehar ett illegalt skjutvapen planerar att använda det för brottsliga handlingar, så är det svårt att utdöma straffrättsligt ansvar baserat på misstankar. Men genom en sträng syn på illegala vapeninnehav kan framtida brottsliga handlingar stävjas. Det är detta perspektiv som enligt lagstiftaren bör anläggas när vi studerar det grova vapenbrottet.

Det grova vapenbrottet klassificeras som grovt om det kan *befaras medföra att vapnet kan komma att användas vid andra brottsliga gärningar*. Exempel på omständigheter som kan tala för att så är fallet är enligt förarbetena att det rör sig om livsfarliga vapen som saknar ett lagligt användningsområde eller innehav av en större mängd illegala skjutvapen. I praxis har domstolarna i hög grad även bedömt att så är fallet om skjutvapnet har innehafts på allmän plats. Enligt Åklagarmyndigheten är dock praxis från tingsrätterna inte enhetlig. Detta är ett problem ur rättssäkerhetssynpunkt då rättsäkerhetens krav på förutsebarhet kräver att domstolarna är enhetliga i sina domar. Att praxis inte är enhetlig beror förmodligen på att uttrycket *kan befaras medföra att vapnet kan komma att användas vid andra brottsliga gärningar* är väldigt oklart. Vilka situationer syftar lagstiftaren på? Detta borde vara fallet för alla innehav av illegala skjutvapen, då det lagliga användningsområdet för dessa är begränsat. Jag hävdar att detta uttryck inte innehåller tillräcklig vägledning för domstolarna i deras bedömning av vapenbrott och resultatet blir att praxis inte är enhetlig. I detta hänseende framstår den danska vapenlagstiftningen som effektivare då den istället för att använda olika omständigheter som bevis för att vapnen har kunnat komma till brottslig användning för fram särskilt skärpande omständigheter som i sig själva ska innebära att personen fälls för grova brott mot vapenlagstiftningen. En dansk domstol behöver alltså aldrig ta ställning till vilka faktorer som ska anses tillräckliga för att bevisa att vapnen ska komma till användning, en bedömning som i Sverige inte är tillräckligt utvecklad utan uppenbarligen har skapat förvirring bland tingsrätterna. För att åstadkomma en enhetlig tillämpning av Vapenlagen krävs alltså att lagstiftaren ger ytterligare vägledning till domstolarna.

Utredaren i Ds 2010:6 föreslog att det vid klassificeringen av vapenbrott särskilt ska beaktas om vapnet kan befaras komma till brottslig användning eller om vapnet är av särskilt farlig beskaffenhet. Regeringen ansåg dock att

bara särskilt beakta om vapnet kan befaras komma till brottslig användning inte ger tillräcklig vägledning till domstolarna vid klassificeringen. Den nya propositionen föreslår istället tre omständigheter som domstolarna borde lägga särskild vikt vid när klassificeringen ska genomföras: om det är fråga om livsfarliga vapen, om innehavet rör flera vapen eller på vilken plats vapnet innehafts på. Precis som förut ska domstolarna dock göra en bedömning i varje enskilt fall av alla omständigheter i målet som kan tala för att det illegala vapnet kan komma att användas för vidare brottslig användning.

Regeringen hoppas att lagändringen kommer att leda till att fler innehav bedöms som grova. Frågan är dock om de föreslagna omständigheterna kommer att resultera i detta. De omständigheter som föreslås införas i lagtexten är omständigheter som redan nämns i förarbeten och i praxis. Egentligen sker alltså inte en förändring av rättsläget, det framstår bara som mer klart. Fördelarna med förslaget är att det kan bidra till att rättsläget blir mer enhetligt då det kommer att ge tydlig vägledning till vilka omständigheter som bör innebära att ett vapenbrott bedöms som grovt. För att få fler innehav att bli bedömda som grova borde dock fler eller nya omständigheter införas för att rättsläget därigenom ska förändras på ett mer genomgripande sätt.

I remissvaren till Ds 2010:6 väcktes frågan huruvida det inte vore ett lämpligt förslag att som en omständighet som bör beaktas vid klassificering av vapenbrott borde införas att särskild vikt bör läggas vid vem som innehaft skjutvapnet. Detta med betoning på personer med anknytning till kriminella gäng och organiserad brottslighet. Med denna metod skulle det grova vapenbrottet i större utsträckning kunna dömas ut till de personer som oftast är de som innehar de illegala skjutvapnen.

För att en lagändring ska vara lämplig bör två generella krav vara uppfyllda: lagändringen ska upplevas som legitim och den ska vara effektiv för att åstadkomma dess syfte. För att en lagändring ska upplevas som legitim bör den riktas mot ett beteende eller ett handlande som kan leda till fara eller rent faktiskt skada andra människor, det vill säga gärningar som har ett straffvärde. I detta fall så kan ett införande av en sådan omständighet motiveras av att innehav av illegala skjutvapen kan leda till att människor kommer till skada genom att andra brott begås. Organiserad brottslighet är även en omgivning där illegala vapen förekommer i stor utsträckning så strängare straff för dessa personer för deras innehav är motiverat. Huruvida lagändringen är effektiv kan besvaras genom applicerandet av straffteorier.

11.2 Straffteoretisk diskussion

Förhoppningen med lagändringen är att genom att få fler innehav klassade som grova och därmed utdöma strängare påföljder, kan samhället minska de illegala vapeninnehaven samt användandet av illegala vapen. Enligt den forskning som baserats på andra lagändringar kan konstateras att nästan alla preventionsteorier har få eller inga resultat på brottsligheten. Det bästa sättet

att åstadkomma brottsprevention verkar dock vara att antingen få till stånd en moralbildningseffekt, det vill säga att genom att ändra lagstiftningen kring det grova vapenbrottet ska innehav av skjutvapen bedömas som klandervärt av befolkningen, eller genom avskräckning vilket innebär en kombination av ökad sanktionssannolikhet och höga straff. Dessa faktorer ska få individer som funderar på att införskaffa ett skjutvapen att avstå från att göra detta då de inte vill riskera att bli åtalade och straffade. Moralbildningseffekt verkar dock enligt forskningen ha störst effekt när det lagstiftas inom nya områden, som till exempel mot rattfylleri. I detta fall är det *de facto* frågan om lagändringar inom ett område som redan är kriminaliserat så en större moralbildningseffekt är inte att förvänta. Vad gäller avskräckning är sanktionssannolikheten den faktor som verkar mest brottspreventivt. Sanktionssannolikhet är dock inte en metod som påverkas av lagstiftning, utan av polis och åklagares insatser samt även i viss grad av allmänhetens. Men höga straff kan enligt teorin om avskräckning också ha en brottspreventiv verkan så en lagändring där fler fall av vapeninnehav bedöms som grova kan ha en påverkan på brottsligheten genom att de som innehar vapen blir avskräckta av risken för straff.

11.3 Legalitet och föreningsfrihet

Ett införande av en omständighet som lägger vikt vid den tilltalades anknytning till den organiserade brottsligheten skulle kunna strida mot en viktig rättssäkerhetsprincip, legalitetsprincipen, samt mot rätten till föreningsfrihet. Enligt legalitetsprincipen är det viktigt att brott och rekvisit tydligt framgår av lagtext. I detta fall skulle ett införande av denna omständighet få svårt att vara i enlighet med legalitetsprincipen då det inte råder konsensus kring begreppet organiserad brottslighet. För att kunna införa omständigheten krävs därför en definition som är klart beskriven och som de rättsvårdande myndigheterna kan ställa sig bakom. Detta kan vara en svår uppgift och resultatet öppnar förmodligen upp för diskussioner. De flesta kan nog komma överens om vilka grupperingar som klart kan sägas ingå i den organiserade brottsligheten och vilka som inte gör detta. Men någonstans kommer det att finnas en gråzon och denna kommer bli problematisk för domstolarna att hantera. Även efter att frågan huruvida grupperingen kan sägas vara del av den organiserade brottsligheten avgjorts uppstår frågan hur stark anknytning som kan behövs för att en individ ska utgöra en del av denna gruppering. Också här kommer det att finnas fall där de flesta skulle vara överens om att personen har en anknytning och också ganska klart när personen inte har det. Gråzonen kommer dock vara problematisk även här och öppna upp för osäkerhet i rättstillämpningen. Ur rättssäkerhetssynpunkt bör därför en sådan omständighet undvikas i straffrättsligt avseende.

Den positiva föreningsrätten är införd i RF och innebär att varje individ har rätt att bilda föreningar och grupper samt även rätt att ingå i vilka grupper och föreningar som denne önskar. Denna rättighet kan inskränkas genom lag och ett exempel på detta är kriminaliseringen av olovlig kårverksamhet i BrB. Frågan om det var möjligt att kriminalisera medlemskap i kriminella

organisationer utreddes i SOU 2000:88. Utredningen kom fram till att en sådan kriminalisering var svår att införa då ett grundläggande krav vid en kriminalisering är att gärningen ska ha ett straffvärde. Allt deltagande eller stöd till dessa grupper kan därför inte straffbeläggas då detta kan beröra gärningar som saknar straffvärde. Om all anknytning till en sådan grupp kriminaliseras, skulle det strida mot föreningsfriheten. Samma argument som fördes fram i SOU 2000:88 kan användas i detta fall. Att bli hårdare straffad för att personen är med i en viss gruppering innebär i princip en kriminalisering och att bli hårdare straffad för sin anknytning till ett kriminellt gäng än vad motsvarande person utan samma anknytning hade blivit, strider mot föreningsfriheten då en sådan handling saknar straffvärde. Ett införande av en sådan försvårande omständighet kan påverka vilka personer och grupper en person umgås med då det finns en risk för att individen avstår från att utnyttja sin föreningsfrihet genom en rädsla för att bli hårdare straffad. Även personer som riskerar att dömas för vapeninnehav har rätt att umgås med samt ingå i vilka föreningar de önskar utan konsekvenser.

11.4 Offensiv/preventionistisk straffrätt

Att införa en omständighet som innebär hårdare straff för individer med viss anknytning till kriminella gäng kan även diskuteras utifrån en riktning inom straffrätten där målet är högre effektivitet istället för att värna om viktiga rättssäkerhetsprinciper. Ett införande av en sådan omständighet som explicit pekar ut individer i kriminella gäng som personer som ska straffas hårdare för innehav än andra kan ses som en markering mot medlemskap eller anknytning till dessa grupper. Enligt Koskiselle har det blivit vanligare att motivera en kriminalisering genom att säga att det finns ett behov av att göra en markering mot vissa typer av beteenden. En sådan så kallad expressiv allmänprevention skulle dock kunna korrumpera straffrättssystemet¹⁸¹ genom att åsidosätta rättssäkerheten. Motivet bakom lagändringen är inte att bekämpa de kriminella grupperingarna utan att motverka illegala vapeninnehav, och omständigheter som konstituerar ett grovt brott bör utgå från reella omständigheter, inte vilka personer som personen umgås med.

Enligt Dag Victor uppfattas idag brottslighet som ett mycket allvarligt samhällsproblem vilket kan ge politiker en chans att framstå som handlingskraftiga genom att ge sig in i straffrättspolitik.¹⁸² Den nutida straffrätten kan enligt Victor i många stycken anses vara symbolisk då den kan framställas som tillkommen i syfte att verka för att preventera brottslighet men egentligen kanske dess faktiska syfte är att få allmänheten att tro att brottsligheten bekämpas.¹⁸³ En lagändring som fokuserar på

¹⁸¹ Koskiselle, "Kriminalisering som ultima ratio regis", I: *Inkast i straffområdet* (red. Nils Jareborg), s. 36f.

¹⁸² Victor, "Vilken sorts straffrätt vill vi ha eller Om defensiv och offensiv straffrättspolitik", I: *Inkast i straffområdet* (red. Nils Jareborg), s. 15.

¹⁸³ Victor, "Vilken sorts straffrätt vill vi ha eller Om defensiv och offensiv straffrättspolitik", I: *Inkast i straffområdet* (red. Nils Jareborg), s. 24.

organiserad brottslighet skulle enligt Victors farhågor förmodligen inte införas för att det är legitimt och effektivt, utan för att det skulle svara mot ett tryck från samhället om att agera hårdare mot personer inom den organiserade brottsligheten som innehar vapen. Enligt Victor kan ovanstående synsätt beskrivas som en offensiv inriktning inom straffrättspolitiken, där straffrättssystemet framstår som en metod för lösning av sociala problem. Inom denna inriktning är den främsta kritiken mot systemet att det inte är tillräckligt effektivt och inte preventerar ett skadligt eller felaktigt handlande.¹⁸⁴ Motsatsen till denna inställning är en defensiv inriktning som kännetecknas av att den enskilda ska skyddas mot maktmissbruk och där principer som rättssäkerhet och rättvisa inte får offras i en brottspreventiv kamp.¹⁸⁵

Petter Asp varnar i en artikel från 2007 för en tendens som han kallar preventionism, med vilket han menar en filosofi där intresset av att förebygga brott och skador dominerar resonandet inom brottsbekämpningen. Detta fenomen kännetecknas av att det råder en överdriven ängslan för att bli utsatt för brott, visionen att normaltillståndet är frånvaro av brottslighet, att brottsprevention genom rättsväsendet ses som primär framför andra former av brottsprevention samt att framgång inom brottsbekämpningen räknas genom en ökning eller minskning av brott.¹⁸⁶ En preventionistiskt styrd straffrätt blir farlig i de fall där straffrätten är ineffektiv: om samhället inte uppnår resultat genom minskad brottslighet, kommer det alltid finnas skäl att successivt skärpa sanktionerna för brott.¹⁸⁷ Ur Asps synvinkel kan en nykriminalisering där anknytning till organiserad brottslighet verkar försvårande ses som en preventionistiskt styrd förhoppning om att innehaven bland dessa grupper ska minska genom att fler innehav bedöms som grova.

Ett förslag där anknytning till organiserad brottslighet införs som försvårande omständighet vid klassificering av innehav skulle kunna vara ett tecken på en sådan riktning som Victor kallar offensiv inriktning och Asp kallar för preventionism. Genom en sådan inställning sker brottsprevention effektivast genom lagändringar och straffskärpningar som kanske genomförs utan att istället diskutera brottsprevention genom andra metoder. Användningen av illegala vapen inom kriminella kretsar är ett kulturfenomen som kan skyllas på normer inom dessa grupper och löses inte genom hårdare straff. Kazimir Åberg, utredaren från Ds 2010:6, är en av de som inte tror att strängare straff kommer att förhindra personer djupt inblandade i kriminalitet från att beväpnas sig. I de världarna är det enligt Åberg ändamålen som helgar medlen. För sjuka eller målmedvetna personer

¹⁸⁴ Victor, "Vilken sorts straffrätt vill vi ha eller Om defensiv och offensiv straffrättspolitik", I: *Inkast i straffområdet* (red. Nils Jareborg), s. 19f.

¹⁸⁵ Victor, "Vilken sorts straffrätt vill vi ha eller Om defensiv och offensiv straffrättspolitik", I: *Inkast i straffområdet* (red. Nils Jareborg), s. 16. Jmf. Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 71.

¹⁸⁶ Asp, "Går det att se en internationell trend? – om preventionismen i den moderna straffrätten", *Svensk Juristtidning*, s. 70.

¹⁸⁷ Asp, "Går det att se en internationell trend? – om preventionismen i den moderna straffrätten", *Svensk Juristtidning*, s. 78.

får höjda straff inte någon preventiv verkan.¹⁸⁸ I SOU 2010:15, *Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp*, framhålls att rättsväsendet har ett ansvar för att brottslighet beivras och förhindras. Men de rättsvårdande myndigheterna kan inte själva hindra nyrekrytering eller avhopp från de kriminella gängerna utan där behövs insatser från andra aktörer, så som andra myndigheter, ideella organisationer och näringslivet.¹⁸⁹ Självklart ska personer straffas för de brott de begår, och de straffen ska vara proportionella samt ekvivalenta mot hur förkastliga samhället anser att gärningarna är. Men lagändringar i Vapenlagen ska inte införas bara för att markera mot de kriminella gängerna utan ska vara väl underbyggda för att straffa det som ska straffas: innehav av illegala vapen. Faran är även att i en preventionistisk värld kommer nya uppmaningar om skärpningar av lagstiftningen att uppstå om de illegala vapeninnehaven eller användningen av dessa inte minskar. För att inte vara ett led i en offensiv eller preventionistisk lagstiftning måste ändringar i lagstiftningen vara ordentligt underbyggda samt följa de rättssäkerhetsprinciper som finns.

En omständighet där anknytning till organiserad brottslighet, en handling utan straffvärde, innebär grövre brott och strängare straff får alltså inte införas bara för att en opinion i samhället kräver detta. Lagstiftaren måste vara på sin vakt mot offensiva eller preventionistiska tendenser, annars korrumpas rättsväsendet. En nykriminalisering av det grova vapenbrottet måste följa de rättssäkerhetsprinciper som finns samt garantera att alla individer tillförsäkras sina mänskliga rättigheter.

11.5 Grovt brott om innehav utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form

Ett förslag på hur en ny omständighet skulle kunna se ut som samtidigt tar hänsyn till vilka innehav lagstiftaren vill åt drar inspiration från den försvårande omständigheten i 29 kap. 2 § sjätte punkten BrB. Enligt denna är en försvårande omständighet vid straffmätningen huruvida brottet utgjort led i en brottslighet som utövats i organiserad form. Att införa en liknande omständighet i bestämmelsen om det grova vapenbrottet skulle kunna innebära att fler innehav bedöms som grova. Samtidigt skulle en sådan omständighet inte strida mot legalitetsprincipen eller föreningsfriheten. Omständigheten skulle innebära att en individ inte döms för grövre brott bara för att han eller hon är medlem eller knuten till en kriminell organisation, utan åklagaren skulle istället behöva bevisa att innehavet utgjort led i en brottslighet som utövas i organiserad form. Exempel på faktorer som kan styrka en sådan misstanke är om den tilltalade tidigare är dömd för liknande brottslighet som utövats i samråd med andra. En sådan lösning skulle vara i enlighet med legalitetsprincipen då inga svåra avgränsningsproblem eller definitioner skulle behöva utarbetas. Införandet

¹⁸⁸ Palmkvist, "Domar kan ändra vapenlagen", *Sydsvenskan*.

¹⁸⁹ SOU 2010:15, s. 45.

av en sådan försvårande omständighet skulle även kunna få fler innehav av skjutvapen att bedömas som grova genom att domstolarna får klar vägledning om att denna omständighet ska beaktas vid klassificeringen. Lösningen har även den fördelen att den bygger på personligt ansvar. Individerna ska aktivt ha medverkat till en brottslighet som utövas i organiserad form, i enlighet med den syn på personligt ansvar som präglar resten av det svenska straffsystemet. Det innebär att en individ inte straffas för det umgänge denna har utan för sitt faktiska handlande.

11.6 Slutsats

När det grova vapenbrottet infördes i Vapenlagen beskrevs det i propositionen att även om motivet bakom att skaffa ett skjutvapen på goda grunder kan misstänkas vara att i framtiden begå allvarliga brott, så är det svårt att styrka en vilja för detta till en sådan grad att straffrättsligt ansvar kan dömas ut. Genom en sträng syn på vapeninnehav skulle dock andra typer av brottsliga handlingar förhindras genom att minska förekomsten av illegala vapen. Denna syn på behovet av det grova vapenbrottet lever kvar än idag och fortfarande är argumentet för skärpningar av det grova vapenbrottet just att komma åt de illegala skjutvapnen och på det sättet förhindra vidare brottslighet.¹⁹⁰

Frågan är dock om en skärpning av vapenlagstiftningen genom att fler innehav klassas som grova verkligen kommer att lösa problemet med illegala vapen och användandet av dessa. Enligt teorin om *rational choice* så bör det faktum att fler innehav bedöms som grova verka brottspreventivt genom hårdare straff. Enligt en deterministisk syn på brottsprevention måste dock lösningen ske genom sociala insatser från samhället för att minska antalet personer som blir involverade i de kriminella miljöerna. Dessa svårigheter kan inte straffrätten lösa. Jareborg har uppfattningen att det inte finns något empiriskt stöd för att straffrätten duger för att lösa sociala problem. Enligt honom bidrar straffrättens existens till att minska oönskat beteende men dess främsta uppgift är att bidra till att förhindra maktmissbruk genom att vara ett hinder även för myndigheter och politiker¹⁹¹ genom att inte verka förhastat och ogenomtänkt. Straffrätten ska inte bara verka brottspreventivt utan även tillgodose att rättssäkerhetsprinciper upprätthålls samt att mänskliga rättigheter inte kränks.

På frågan huruvida anknytning till kriminella gäng och den organiserade brottsligheten bör inverka på klassificeringen av vapenbrott blir svaret ja då en önskan hos lagstiftaren är att fler innehav ska betraktas som grova. Samtidigt kan det på goda grunder misstänkas att personer involverade i den organiserade brottsligheten kommer att begå brott med de vapen som de innehar. Anknytning till dessa miljöer och personer bör dock automatiskt inte innebära att brottet betraktas som grövre då en sådan försvårande

¹⁹⁰ Jmf Prop. 2011/2012:109, s. 16.

¹⁹¹ Jareborg, *Allmän kriminalrätt*, s. 71.

omständighet kan strida mot legalitetsprincipen och föreningsfriheten. Däremot bör individens aktiva deltagande ligga honom eller henne till last genom att innehav som utgjort led i en brottslighet som utövas i organiserad form kan införas som en omständighet som särskilt bör beaktas vid klassificering av vapenbrott.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Svenskt offentligt tryck

Ds 1995:38 *Säkrare hantering av statens skjutvapen.*

Ds 2008:38 *Nationell mobilisering mot den grova organiserade brottsligheten.*

Ds 2010:6 *Vissa frågor om vapenlagen.*

Kommittédirektiv 1998:66 *Brottslighet med anknytning till vissa organisationer.*

Kommittédirektiv 2012:19 *Skärpningar i vapenlagstiftningen.*

Prop. 1973:166 *Kungl. Maj:ts proposition med förslag till vapenlag m.m.*

Prop. 1975/76:209 *Om ändring i regeringsformen.*

Prop. 1992/93:141 *Om ändring i brottsbalken m.m.*

Prop. 1993/94:101 *Åtgärder mot rasistisk brottslighet och etnisk diskriminering i arbetslivet.*

Prop. 1993/94:130 *Ändringar i brottsbalken m.m. (ansvarsfrihetsgrunder m.m.)*

Prop. 1999/2000:27 *En skärpt vapenlagstiftning.*

Prop. 2009/10:147 *Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m.*

Prop. 2011/12:109 *Vissa åtgärder mot illegala vapen.*

Regeringens skrivelse 1996/97:171 *Åtgärder mot organiserad och gränsöverskridande brottslighet.*

SOU 1991:75 *Organiserad rasism: EDU:s delbetänkande om åtgärder mot rasistiska organisationer.*

SOU 2000:88 *Organiserad brottslighet, hets mot folkgrupp, hets mot homosexuella, m.m.; straffansvarets räckvidd.*

SOU 2010:15 *Kriminella grupperingar – motverka rekrytering och underlätta avhopp.*

Danskt offentligt tryck

Sagsforløb 1996/1 LF 98 *Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven og våbenloven (Styrkelse af politiets muligheder for at efterforske alvorlig kriminalitet, konfiskation, øget vidnebeskyttelse og skærpelse af straffen for våbenbesiddelse m.v.)*

<https://www.retsinformation.dk/forms/R0710.aspx?id=112127>

Hämtat från Internet 2012-05-14.

Sagsforløb 2007/2 LF 171 *Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, våbenloven og lov om fuldbyrdelse af straf m.v.*

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=116074>

Hämtat från Internet 2012-03-02.

Sagsforløb 2008/1 LF 211 *Forslag til Lov om ændring af straffeloven, retsplejeloven, våbenloven, lov om politiets virksomhed, lov om fuldbyrdelse af straf m.v. og forvaltningsloven.*

<https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=124622>

Hämtat från Internet 2012-03-08.

Litteratur

Andersson, Robert, Nilsson, Roddy, *Svensk kriminalpolitik*, Liber, Malmö, 2009.

Borgeke, Martin, Sterzel, Georg, *Studier rörande påföljdspraxis med mera*, Jure Förlag AB, Stockholm, Fjärde upplagan, 2009.

von Eyben, Bo, Pedersen, Jan, Rørdam, Thomas, *Karnovs lagsamling: side 4981-6768*, Thomson Reuters Professional A/S, Köpenhamn, Fjärde bindningen: 26 utgåvan, 2010.

Frände, Dan, *Den straffrättsliga legalitetsprincipen*, Juridiska Föreningen i Finland, Helsingfors, 1989.

Grennan, Sean, Britz, T. Marjie, *Organized crime – A worldwide perspective*, Pearson/Prentice Hall, Upper Saddle River: New Jersey, 2006.

Greve, Vagn, Jensen, Asbjørn, Toftegaard Nielsen, Gorm, *Kommenteret straffelov: Speciel del*, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, Köpenhamn, 8 omarbetade utgåvan, 2005.

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole, Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken: en kommentar, Del 1 (1-12 kap.)*, Norstedts Juridik AB, Stockholm, Studentutgåva 3, 2002.

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*, Iustus Förlag, Uppsala, 2001.

Korsell, Lars, "Hur organiserad är den organiserade brottsligheten", I: *Den ljusskygga ekonomin: organiserad och ekonomisk brottslighet (red. Tage Alalehto och Daniel Larsson)*, Umeå Universitet, Umeå, 2008.

Korsell, Lars, Skinnari, Johanna, Vesterhav, Daniel, *Organiserad brottslighet i Sverige*, Liber, Malmö, 2009.

Koskiselä, Pekka, "Kriminalisering som ultima ratio regis", I: *Inkast i straffområdet (red. Nils Jareborg)*, Iustus, Uppsala, 2006.

Munck, Johan, Vilgeus, Jan, *Vapenlagen med kommentarer*, Liber, Stockholm, 1983.

Peczenik, Aleksander, *Rätten och förnuftet*, Norstedts, Stockholm, 1986.

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare*, Norstedts Juridik, Stockholm, Andra upplagan, 2007.

Sarnecki, Jerzy, *Introduktion till kriminologi*, Studentlitteratur, Lund, 2009.

Thornstedt, Hans, "Legalitet och teleologisk metod i straffrätten" I: *Festskrift till Nils Herlitz*, Norstedt, Stockholm, 1955.

Victor, Dag, "Vilken sorts straffrätt vill vi ha eller Om defensiv och offensiv straffrättspolitik", I: *Inkast i straffområdet (red. Nils Jareborg)*, Iustus, Uppsala, 2006.

Warnling-Nerep, Wiweka, Lagerqvist Veloz Roca, Annika, Reichel, Jane, *Statsrättens grunder*, Norstedts Juridik, Stockholm, Tredje upplagan, 2010.

Artiklar

Asp, Petter, "Går det att se en internationell trend? – om preventionismen i den moderna straffrätten", *Svensk Juristtidning*, 2007, s. 69-82.

Grevholm, Erik, Andersson, Jan, "Vilka preventiva vinster kan förändringar av straffrätten och påföljdssystemet ge", *Svensk Juristtidning*, 2010, s. 463-473.

Korsell, Lars, Larsson, Paul, "Organized crime the Nordic way", *Crime and Justice*, Volym 40, Nummer 1, 2011, s. 519-554.

Ringsted, Nina, Christophersen, Louise, Ahsan, Mohammed, ”Styrket indsats mod rocker- og bandekriminalitet”, *Juristen*, nummer 7, 2009, s. 198-204.

Sundell, Jan-Olof, ”Legalitetsprincipen inom svensk straffrättshistoria”, *Juridisk Tidsskrift vid Stockholms Universitet*, 1994-95, s. 95-112.

Warnling-Nerep, Wiweka, ”Till frågan om legalitet och retroaktivitet i svensk rätt”, *Juridisk Tidsskrift vid Stockholm Universitet*, 2008, s. 835-859.

Övriga tidningsartiklar

Hedlund, Anna, ”Ohämrat inflöde av vapen”, *Göteborgsposten*, 19 januari 2012.

<http://www.gp.se/nyheter/goteborg/1.832506--ohammat-inflode-av-vapen/>
Hämtat från Internet 2012-03-26.

Ledare, ”Färre vapen, färre brott”, *Dagens Nyheter*, 5 januari 2012.

<http://www.dn.se/ledare/huvudledare/farre-vapen-farre-brott>
Hämtat från Internet 2012-03-26.

Palmkvist, Joakim, ”Lagförslag mot vapenbrott sågas”, *Sydsvenskan*, 19 januari 2012.

<http://www.sydsvenskan.se/sverige/lagforslag-mot-vapenbrott-sagas/>
Hämtat från Internet 2012-05-12.

Övriga tryckta källor

BRÅ, Rapport 1994:1, *Brott, brottsprevention och kriminalpolitik*.

BRÅ, Rapport 2007:4, *Vart tog alla pengarna vägen?*

BRÅ, Rapport 2011:20, *Bekämpning av organiserad brottslighet*.

BRÅ, Idéskrift nr 18 om lokalt brottsförebyggande arbete från Brottsförebyggande Rådet: *Lokala åtgärder mot organiserad brottslighet*, 2009.

Åklagarmyndigheten, RättsPM 2007:5 *Grovt vapenbrott*, 2007.

Övriga källor

Information från Justitieutskottet rörande betänkande 2011/12:JuU22 Vissa åtgärder mot illegala vapen.

<http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Utskottens-dokument/Betankanden/Arenden/201112/JuU22/>

Hämtat från Internet 2012-04-28.

Justitiedepartementet, Regeringsuppdrag: *Uppdrag till Rikspolisstyrelsen och Tullverket att minska införseln av illegala skjutvapen till Sverige*, Ju/2011/4092/PO.

<http://www.regeringen.se/sb/d/14157/a/170543>

Hämtat från Internet 2012-05-09.

Riksdagens snabbprotokoll 2011/12:72: Den organiserade brottsligheten.

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Kammaren/Protokoll/Riksdagens-snabbprotokoll-2011_GZ0972/

Hämtat från Internet 2012-03-27.

Regeringskansliet: Justitiedepartementet: Promemoria Ju2009/2604/P: *Uppdrag att utreda vissa frågor rörande vapenlagstiftningen*.

<http://www.regeringen.se/content/1/c6/12/28/73/4bdbc5fa.pdf>

Hämtat från Internet 2012-03-30.

Remissammanställning; Dnr Ju 2010/3907/L4, *Ds 2010:6 Vissa frågor om vapenlagen*.

Rikspolisstyrelsen, Rapport POA-551-2228/06: *Vapenlagstiftningen m.m.*

http://www.polisen.se/Global/www%20och%20Intrapolis/Rapporter-utredningar/01%20Polisen%20nationellt/Ovriga%20rapporter-utredningar/Vapenrapporten_2006.pdf

Hämtat från Internet 2012-03-30.

Överklagan av Hovrätten för Nedre Norrlands dom i mål nr B 1141-11, ÅM 2012/0051.

<http://www.aklagare.se/PageFiles/6094/ÅM%202012%200051%20Grovt%20vapenbrott.pdf>

Hämtat från Internet 2012-01-25.

Generaltulldirektör Therese Matsson om införsel av illegala vapen.

<http://www.tullverket.se/nyheter/nyhetsarkiv/nyheter/generaltulldirektoreno-minforselavilleglavapen.5.47cb27df1345aa2288180001541.html>

Hämtat från Internet 2012-05-09.

Lagrum

Svensk lagstiftning

1949 års vapenförordning	SFS 1949:340
Brottsbalk	SFS 1962:700
Regeringsformen	SFS 1974:152
Rättegångsbalk	SFS 1942:740
Vapenlag	SFS 1996:67

Dansk lagstiftning

Straffeloven
Lov om våben og eksplosivstoffer

Övrig lagstiftning

SÖ 2004:21 Förenta nationernas konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet, New York den 15 november 2000.

EGT 98/L 351/01, 98/733/RIF: Gemensam åtgärd av den 21 december 1998 beslutad av rådet på grundval av artikel K 3 i Fördraget om Europeiska unionen om att göra deltagande i en kriminell organisation i Europeiska unionens medlemsstater till ett brott.

Rättsfallsförteckning

NJA 2006 N 70

Mål nr B 374-12

Högsta Domstolen

AD 1995 nr 122

RH 2001:74

Mål nr B 1141-11

Hovrätten för Nedre Norrland

Mål nr B 2899-10

Hovrätten för Västra Sverige

Mål nr B 122-08

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 990-08

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 2050-08

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 29-09

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 791-09

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 1783-09

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 577-10

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 1786-10/B 2130-10

Hovrätten över Skåne och Blekinge

Mål nr B 2802-11

Gävle tingsrätt

Mål nr B 376-09

Helsingborgs tingsrätt

Mål nr B 1261-07

Malmö tingsrätt

Mål nr B 11371-09

Malmö tingsrätt

Mål nr B 1701-10

Malmö tingsrätt

Mål nr B 3695-09

Malmö tingsrätt

Mål nr B 1043-10

Malmö tingsrätt

Mål nr B 10176-10

Malmö tingsrätt